

Да участвам в собствения **СИ ЖИВОТ**: Чуйте моя глас!

Снимка на корицата: фондация "Сийдър"

ДОКЛАД НА ПРОЕКТ НА ИНКЛУЖЪН ЮРЪП
Уважение, солидарност към и включване на хора с интелектуални затруднения

ПАРТНЬОРИ ПО
ПРОЕКТА
„ЧУЙТЕ НАШИТЕ
ГЛАСОВЕ!“:

- „Инклужън Юрп“ (Inclusion Europe), Белгия: www.inclusion-europe.org
- „Юрочайлд“ (Eurochild), Белгия: www.eurochild.be
- Фондация „Сийдър“ (The Cedar Foundation), България:
<http://www.cedarfoundation.org/en/>
- КУИП (QUIP), Чехия: www.kvalitavpraxi.cz
- Фондация „Синдром на Даун, Мадрид“ (The Down Syndrome Foundation Madrid), Испания: <http://www.downmadrid.org/>

И в сътрудничество с Фондация „Лумос“ (Lumos):
www.wearelumos.org

В своята основна част настоящата публикация е изготвена от служители на Фондация „Сийдър“ (Биляна Станоева, Александрина Димитрова, Маргарита Пармакова и Линдзи Солтсгивър) и на КУИП (Милена Йохнова и Радка Чебишова), в рамките на европейския проект „Чуйте нашите гласове: подпомагане и насърчаване на участието на деца с интелектуални затруднения“. „Чуйте нашите гласове!“ има за цел изследване, прилагане на пилотна фаза и споделяне на методи, укрепващи и насърчаващи участието на деца с интелектуални затруднения. Повече информация може да бъде намерена на: www.childrights4all.eu.

Настоящата публикация е изготвена с финансовата подкрепа на програмата на Европейската комисия „Основни права и гражданство“. Отговорност за съдържанието на тази публикация носят единствено партньорите по проекта „Чуйте нашите гласове!“, като по никакъв начин не може да се приема, че то отразява становището на Европейската комисия.

©Inclusion Europe, Brussels, 2014
Снимка на корицата: Фондация "Сийдър"

дизайн [OrangeMetallic.be](http://www.OrangeMetallic.be)

ISBN: 2-87460-143-8

ВЪВЕДЕНИЕ 4

ГЛАВА 1:

РАЗВИВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ И УЧАСТИЕ В СРЕДАТА НА ЖИВЕЕНЕ 5

- I. „Тя започна да усеща, че е важна и е част от нещо.” – Милена 5
- II. „Аз избирам какво да ям!” 8
- III. „Ние решаваме!” или Как да изградим Съвет на клиентите? 11
- IV. Използвани инструменти 14
 - 1. „Аз променям средата си.” 14
 - 2. „Ние решаваме!” 16

ЗАКЛЮЧЕНИЕ 17

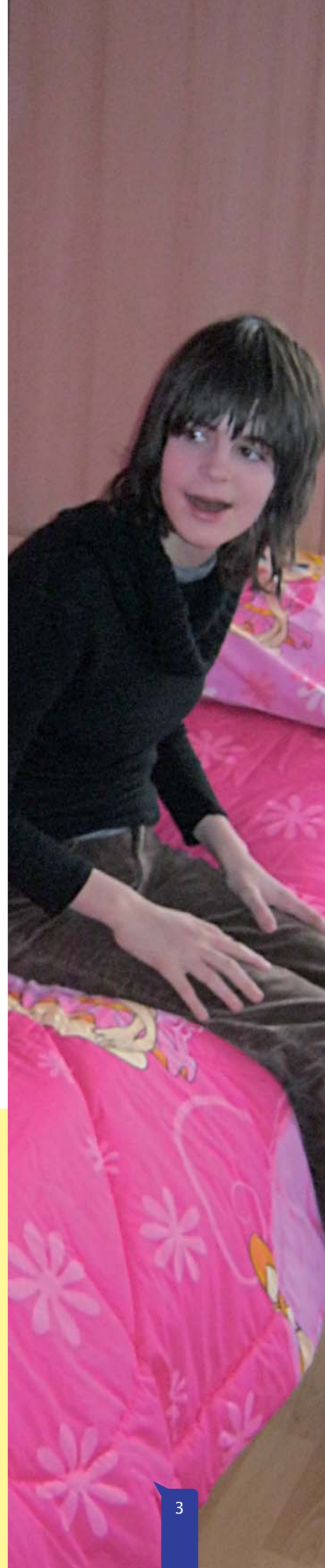
ГЛАВА 2:

ПЛАНИРАНЕ С АКЦЕНТ ВЪРХУ ЛИЧНОСТТА КАТО СРЕДСТВО ЗА УЧАСТИЕ ВЪВ ВЗЕМАНЕТО НА РЕШЕНИЯ 19

- I. Историята на Матиаш 19
- II. Историята на Марк 24
- III. Групов история 27
- IV. Ресурси 29
 - Профил в една страница 29
 - Заложби и силни страни 30
 - Карта/кръг на взаимоотношенията 30
 - 4+1 въпроса 31
 - Определяне на важните неща „според“ и „за“ 31
 - RATH 32
 - Споразумение за вземане на решения 33
 - Схеми на общуването 33
 - Общуване с предмети 34

ЗАКЛЮЧЕНИЯ 35

” Диана знае много
добре какво иска и
когато наистина
иска нещо – тогава
казва и думата.
– Милена ”

Въведение

Било то в училище, в услугите за грижа за деца или у дома, ние – родителите и професионалистите – имаме склонността да решаваме кое е най-доброто за „нашите“ деца; това важи с още по-голяма сила, когато става дума за дете с интелектуални затруднения. Ние сме „знаещите“, онези, които взимат решенията и определят рамките и целите. По традиция, в този процес децата често нямат думата. Конвенциите на ООН за правата на детето и за правата на хората с увреждания са предмет на внимателен анализ от страна на професионалисти, учители, родители и хора, които работят с деца и младежи с увреждания. В крайна сметка обаче се отделя недостатъчно внимание на правото на участие на децата.

Изследване, проведено от „Инклужън Юрп“ и Университета „Чарлз“, сочи, че децата с интелектуални затруднения са в още по-малка степен ангажирани в сравнение със своите връстници без увреждания, като участието на първите в различни дейности е много по-рядко. Отношенията с приятели, участието в социални, културни или спортни дейности и участието в решения, които касаят техния живот са здравословни начини за децата да са ангажирани в обществото и отразяват съществени аспекти от тяхното социално и личностно развитие. Участието обаче в тези дейности – или откриването на възможности за участие в тези дейности – не винаги се случва лесно за някои деца, особено ако са с увреждане.

Децата могат да играят значителна роля като фактори за обществена промяна. Изграждането на способност за участие у децата, с отчитане на тяхната възраст, степен на зрялост и конкретни обстоятелства и предоставянето на възможност да бъдат изслушани и да изразят своето мнение по въпроси, които ги касаят им помага да съзреят, да придобият самоувереност и да се самоопределят, като поемат роли и отговорности, а в същото време продължават да уважават възрастните. Когато децата се учат да изразяват мнения, да поемат отговорност и да

взимат решения, те усъвършенстват своите умения и се подготвят за живота като възрастни и компетентни граждани. И отново, тези ключови ползи рядко биват осигурявани на деца с увреждания.

С проекта „Чуйте нашите гласове!“ ние имаме намерение да започнем да преодоляваме разминаването между деца с и без увреждания, чрез подготовка и обучение на деца с интелектуални затруднения да участват в различни въпроси, които пряко ги засягат, така че те да станат господари на собствения си живот. Води ни принципът, че е от съществено значение те да бъдат овластени и да получават необходимата подкрепа, умения и знания за участие във всички сфери на своя живот. Необходимо е те да знаят как да се радват на същите права като другите и да усещат, че техният глас има значение.

Тази публикация описва работата, проведена в България и Чехия с деца, живеещи в центрове за настаняване от семеен тип, както и в условията на грижа в големи институции. Имаме за цел да споделим обещаващи практики от други държави, с родители и специалисти, които наистина желаят да утвърдят правото на участие като реалност в ежедневието си работа. Публикацията разглежда както индивидуалното, така и колективното участие.

Поради факта, че детското участие никога не е един елементарен процес, ние сме отразили нашите колебания, усвоените уроци и предизвикателствата, наред с успехите и полезните средства и методи, прилагани от нас през изминалата година и половина от прилагането на проекта.

Надяваме се читателите да намерят в тази книга както вдъхновение за промяна, така и конкретни идеи, за да могат да предприемат стъпки към по-активно участие на всички деца с интелектуални затруднения в собствения им живот.

РАЗВИВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ И УЧАСТИЕ В СРЕДАТА НА ЖИВЕЕНЕ

Фондация „Сийдър“ е българска неправителствена организация за закрила правата на детето, която работи за премахване на остарялата институционална система на грижа. Фондацията управлява четири Центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) в България за деца и младежи с интелектуални затруднения – две къщи и два апартамента. Къщите са в жилищен квартал, разполагат с голям двор и във всяка живеят по 8 деца, а апартаментите се намират в различни части на града, като в единия живеят четири млади дами, а в другия – двама младежи и две дами. Във всеки ЦНСТ работи екип от социални терапевти, които оказват 24-часова подкрепа на децата и младежите в ежедневните дейности. Всеки екип има ръководител, който отговаря за функционирането на къщата и гарантира поддържането на високи стандарти на грижа и подкрепа за клиентите. В подкрепата на клиентите на четирите ЦНСТ участват активно и двама социални работници, които подпомагат организацията на ежедневието, поддържат документацията и осъществяват връзката с всички външни специалисти, които клиентите на ЦНСТ посещават. Те са хората, които подпомагат екипите при въвеждането на нови практики на работа.

Стремешът на всички е да създадат и предоставят среда, максимално близка до семейната, която да осигурява на децата и младежите подкрепата, която им е необходима за усвояването на умения за пълноценен и независим живот. Тези умения са неизменно

свързани с развиване на капацитет у тях за вземане на решения и насърчаване на активното им участие в процеса на планиране на собствения им живот – процес, който изисква време и постоянство, предвид това, че всички клиенти на ЦНСТ идват от институционална среда, където са били лишени от възможността да развият способности за правене на избор и участие.

I. „Тя започна да усеща, че е важна и е част от нещо.“ – Милена

Диана е на 17 години и от 4 години живее в ЦНСТ с още 7 момичета и момчета. Откакто е преместена от институция, тя се учи да произнася някои думи и вече знае как да поиска нещо за ядене и да потърси хората, които са ѝ най-близки. Обича да помага в домакинството, да подрежда продуктите, които ще се ползват през деня, да прибира чинии и да помага в готвенето. Диана има изградени навици за лична и битова хигиена и показва значителен напредък в развитието си в емоционален и личен план: справя се с емоции, прави избор и поема отговорност към собствените вещи.

Работата ни с Диана по проекта „Чуйте нашите гласове“ целеше да постави основите на едно осъзнато чувство у нея за „притежание“ на собствения ѝ живот: да знае, че има право да участва във вземането на решения, които пряко я засягат. Естествено, ние като възрастни трябва да я водим в този процес, да ѝ предоставяме необходимата информация, така че да

Днес Диана е значително по-самоуверена млада дама, която умее да казва или показва какво иска. Отстоява желанията си, но и се справя с ограниченията, наложени ѝ от човека, който я подкрепя. Тя се радва на нова розова стая, боядисана и декорирана по неин вкус.

В началото Диана не участваше, лесно се разсейваше и не проявяваше интерес към индивидуални занимания. Наблюденията показват, че с появяването на резултатите – избра цвят на стената на стаята си и го видя превърнат в реалност, вече стана по-активна в избора на следващи промени по стаята.

„Диана е на 17 години и от 4 години живее в ЦНСТ с още 7 момичета и момчета.“

бъде достъпна, да я напътстваме за вземане на решения, осигуряващи нейната безопасност и защитаващи интересите ѝ. Особено важно е да я поощряваме за усилията, които полага, независимо от резултата.

Една от основните цели на нашата работа беше да покажем на клиентите на ЦНСТ, че имат възможността да променят непосредственото си обкръжение – могат да решат дали и какво искат да променят в стаите си. В началото планът беше да намерим различни снимки на стаи, които да предложим на Диана. Мислехме, че като види завършени стаи ще хареса някоя и ще ни я посочи. Събрахме 12 различни модела на детски и младежки стаи и ги качихме на компютър, на който Диана и Милена¹ да работят заедно. Предварително Милена проведе няколко разговора с момичето в нейната стая, като ѝ обясняваше какво предстои и я подготви за избора. Реакцията на Диана беше на радост, лицето ѝ сияеше и тя пляскаше с ръце.

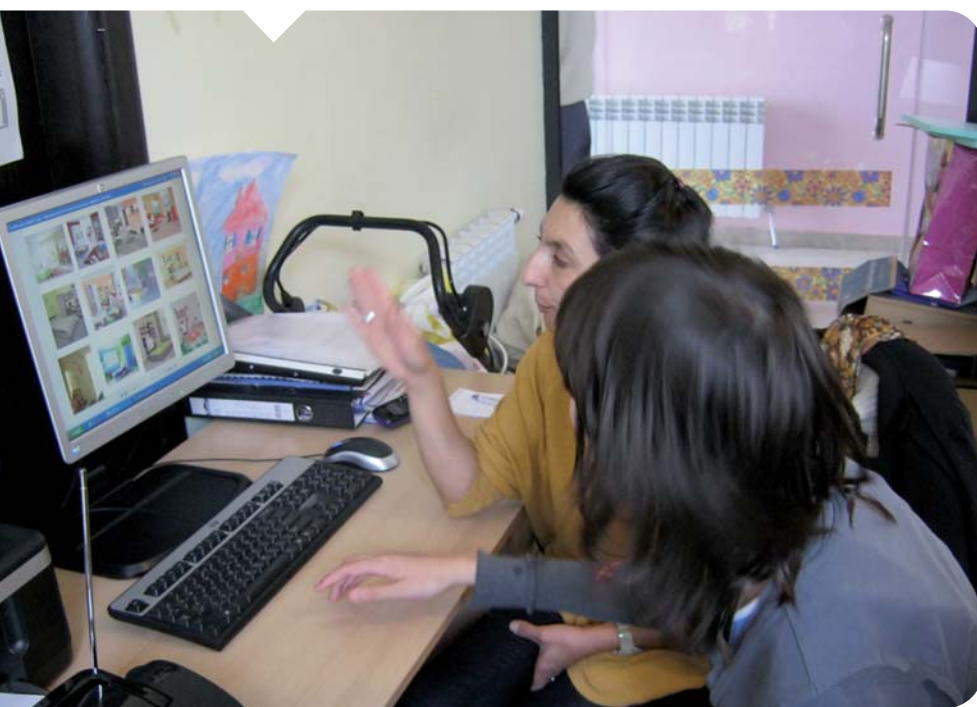
трудно запомня предишната снимка, за да я сравни със следващата и тогава да направи своя избор.

Решихме да направим файл, в който да се показват всички стаи наведнъж. Тук пак не успяхме да получим внимание от Диана. Стигнахме до извода, че снимки на напълно обзаведени и декорирани стаи дават прекалено много информация и детайли, които Диана изпитва трудности да разбере напълно.

Периодът от време, за който всички тези опити се случваха, надвишаваше 3 седмици, в които ежедневно Милена и социалният работник обсъждаха с момичето предстоящите събития. Заради затруднения в концентрация на вниманието на Диана, подобни разговори не траеха повече от няколко минути, но за сметка на това се случваха при всеки удобен случай. Например, всеки път когато Диана влезеше в офиса на социалния работник, той ѝ казваше „Тук си, за да рисуваме? Ето, това са различните цветове на моливите. Различни са, както са различни и цветовете на стените в твоята къща.“ След това повеждаше момичето на обиколка из няколко различни стаи, като показваше стените и говореше за техните цветове. Благодарение на този метод на **асоцииране в ежедневието** видяхме, че когато обсъждаме едно нещо вниманието на Диана е по-концентрирано и интересът ѝ се задържа. Това ни наведе на идеята да действваме по-бавно, като въвеждаме само по една промяна и започнем с цвета на стените. След като стените са боядисани, ще заведем Диана на пазар да избере пердета, а след това – покривката за леглото.

Взехме мостри на бои от магазина и ги занесохме в къщата на Диана. Искяхме да сложим мострите до стените на стаята ѝ, за да знае, че избира цвят за тях. Заведохме Диана в стаята ѝ и Милена започна да ѝ припомня какво сме правили през последните седмици. Реакциите на Диана когато се чувства уверена и спокойна са да се усмихва и активно да посочва към това, което ѝ харесва или да хваща ръката на човека до нея и да я насочва към желаното нещо. В този случай тя се усмихваше и когато се споменеше думата „стена“, докосваше тази до леглото ѝ. Извадихме мострите и Милена ги изправи на стената. Диана се зарадва, запляска с ръце и започна да се смее. Показваше с поведението си, че вече

„*Решихме да направим файл, в който се показват всички стаи наведнъж.*“

Следващият етап беше да пуснем на Диана подготвените снимки на стаи на слайдшоу. Още след първия опит Милена предложи да променим начина на показване на стаите. По нейните думи, Диана първоначално харесвала някои стаи, но с всяко започване на снимките отначало, показвала различни предпочитания. Според Милена проблемът бил в това, че момичето не вижда всички възможности накуп и

¹ Това е човек от персонала, който работи целенасочено и индивидуално с Диана.

” Диана обича розовото – дрехите, които предпочита са в различни нюанси на този цвят. Затова и не се изненадахме, когато тя избра два нюанса на розовото за цвят на стените в стаята си. ”

знае какво искаме от нея и се чувства уверена.

Диана обича розовото – дрехите, които предпочита са в различни нюанси на този цвят. Затова и не се изненадахме, когато тя избра два нюанса на розовото за цвят на стените в стаята си.

Когато дойде време работниците да боядисват стаята, предложихме на Диана да участва. Тя не искаше да се доближи до стаята си. След няколко опита да я уговорим да помогне, решихме, че трябва да уважим желанието ѝ. Когато стаята ѝ беше готова, Диана с нетърпение влезе и показа задоволство от това, което вижда. Радваше се, пляскаше с ръце, седна на леглото и започна да подскача.

Следващият етап от нашата работа по преобразяването на стаята беше да заведем Диана на пазар за пердета.

За да я подготвим, ходехме с нея до прозореца и ѝ показвахме, че старите пердета са скъсани и цветовете са избелели. На въпроса дали иска да ходим на пазар, Диана се зарадва, но когато по пътя подминахме големия магазин, от който обикновено купуваме храната, беше изненадана. Още веднъж ѝ обяснихме, че отиваме не на пазар за храна, а за пердета. Когато влязохме в магазина, беше нужно Диана да прекара малко време там, да обясним отново за какво служат навитите топове плат и чак тогава се отпусна. Започна да дърпа все розови пердета. Продавачката извади всичките, които посочи. От тях избрахме подходящата дебелина и отделихме няколко. Тя гледаше с голямо любопитство какво се случва. Когато разтворихме пердетата и подканихме Диана да си избере, тя след малко колебание хвана едно и тръгна да го носи извън магазина. Беше повече от ясно, че го иска за вкъщи.

ДИАНА:

Стъпка 1: Да избере как да изглежда стаята ѝ, като използва набор от снимки на завършени стаи.

Обърканост, липса на интерес и невъзможност да се справи с голям обем информация.

Стъпка 2: Разбивка на процеса: Да направи промени в отделни елементи в стаята си.

1. Мостри на боя
2. Мостри на пердета
3. Мостри на завивки

Започва да се чувства уверена и доволна от взетите решения.

” Диана знае много добре какво иска и когато наистина иска нещо – тогава казва и думата. – Милена ”

Ние обещаваме:

- Да осигурим на Диана сигурна и спокойна среда, в която не е притисната от време, много хора и от стремеж за бързи резултати.
- Да опростим задачите възможно най-много, за да може да възприеме всичко и да се чувства уверена по отношение на участието си.
- Да даваме информацията на малки парчета без излишни детайли.

Диана обещава:

- Да продължава да работи с нас.
- Да участва в заниманията, които ѝ предлагаме.
- Да продължава да ни показва кой е най-добрият подход към нея.

Изборът на покривка за леглото и чаршафи беше направен много по-бързо. Предполагаме заради това, че Диана ползва чаршафи ежедневно и са ѝ много по-добре познати от пердетата като вещ. С влизането в магазина тя си хареса най-розовия комплект.

„Диана знае много добре какво иска и когато наистина иска нещо – тогава казва и думата.” – Милена

Това, което Диана ни помогна да научим, беше, че каквито и планове за работа да правим, тя се движи с нейно темпо, и когато наистина започнем да следим нейните реакции, има толкова много да ни покаже. Тя може да разбира нещата не по-зле от всеки друг, просто трябва да намерим начин да ѝ покажем нагледно това, за което говорим. Разбрахме, че когато картинката е без излишни детайли, процесът е опростен и указанията са ясни, Диана се справя прекрасно с поставената задача. Уверихме се и в друго – когато средата е спокойна, детето се чувства уверено; когато не ѝ даваме задачи, които я затрудняват прекалено, тя полага усилия да се справи, доволна е и е сигурна в действията си. А позитивната оценка и ясно изразената радост от наша страна е стъпалото, на което стъпваме при всеки следващ етап от работата си с нея.

” Ако сервираме за вечеря това, което той е искал, е много доволен, пляска с ръце и се радва. Ако не е бил неговият избор – пак показва, че го е забелязал.
– Десислава² ”

II. „Аз избирам какво да ям!”

² Това е човек от персонала, който работи целенасочено и индивидуално с Иван.

Иван е с ясно изразено мнение по повечето въпроси, които го засягат, но когато стана въпрос за участие в избор, който никога преди не му е бил даван – какво иска да яде, срещнахме известни трудности. С времето Иван стана осъзнат и отворен към възможността да избира нови неща. Започна да разбира отговорностите, които идват с избора и да се справя с емоциите, когато избира измежду две неща, а иска да получи и двете.

Иван е 14-годишно усмихнато, дяволито и невероятно енергично момче. Обича да играе с най-добрата си приятелка в неговата къща, харесва му да слуша музика и да пее. Трудно му е да застане на едно място за дълго време. Много харесва детски песни и думите, които казва, обикновено излизат като мелодия. Много добре се справя, чрез жестове и звуци, да показва какво иска и къде му се ходи. Знае имената на децата и на членовете на персонала от неговата къща. Може да помага в домакинството – да меси тесто за пица, да подрежда съдовете, да сервира и да почиства масата. Харесва му да е активен и да участва в случващото се около него.

Целта на втория етап от нашия пилотен проект беше да изградим в нашата услуга цялостна система, чрез която клиентите да подпомагат избора на ястия в услугата. По принцип, менюто се изготвя за седмица напред, продуктите се купуват и храната се приготвя на място. Всичко това се случва с участието на клиентите, всеки според възможностите и желанието си. Предвид специфичната организация, искахме да изработим система, която да позволява максимално участие от страна на децата във вземането на решения и да се доближава най-много до семейната среда. Затова изработихме менюта, които да съдържат всички ястия, които нашите клиенти консумират и приготвят. Направихме снимки на всяко едно в съда, в който е приготвено, или в чинията, в която го сервират и ги подредихме в класьор.

Първоначалната идея беше всички деца, включително Иван, да седат и да

участват в подготовката на менюто за следващата седмица и заедно да решават кой ден какво да ядат. Както в работата си с Диана, така и тук в началото имашме стриктен план: няколко дни свикване със снимките, последвани от опити Иван и останалите деца да участват активно в изготвянето на менюто. На всяко хранене човекът от екипа, който е на смяна, седеше до Иван, отваряше менюто и показваше снимката на това, което се яде в момента. Водеха се разговори, че това, което е в чинията го има и на снимката. Иван не винаги отговаряше с интерес, а по-скоро с досада, че му пречим да се нахрани.

На следващия етап, който имашме по план – участие в изготвянето на менюто за следващата седмица, човекът на смяна седеше заедно с всички деца и водеше снимките на ястия от папката, като им предлагаше възможността да изразят желанията си какво да ядат през следващата седмица. Естествено имаше различни мнения, но преценихме, че в една седмица има достатъчно на брой хранения, за да получи всеки каквото си е пожелал. В процеса на работа обаче установихме, че като сложим пет снимки пред Иван, той не посочва нито една, но ако му покажем само една снимка и го попитаме дали иска да яде това, се съгласява и се радва. Предположихме, че възможна причината за това е липсата на добре изградена връзка между избора на снимката и получаването на избраното ястие и че тази връзка няма как да се изгради, ако Иван избира да яде любимата си супа в понеделник сутринта, а я получава за вечеря в петък. С други думи времето между избора и резултата беше прекалено дълго.

В началото, когато предложихме да избира следобедна закуска Иван изглеждаше неуверен, искаше всичко и не знаеше правилата. Избираше, но се виждаше, че не знае какво и защо го прави. След промяната на дейността в избор на вечеря и получаване на резултат от избора след няколко часа, активността му се засили и започнахме да наблюдаваме едно сравнително добро ниво на участие. Това означава, че разпознаваше изображенията, следеше с интерес случващото се и се включваше в дейностите.

„Приложеният метод за избор на храна обхваща повече от самия избор на храна – спомага да се изгради дисциплина, да се създаде навик за спазване на ред и не на последно място, специално за Иван, да се почувства господар на това, което му се случва.“

ИВАН:

Стъпка 1: Да избере меню за следваща седмица Класъор със снимки на ястията.

Няма ясна връзка между избора и получаването на резултата

Стъпка 2: Непосредствено да избере следобедна закуска. Реална храна и снимки.

Изграждане на дисциплина и на добра асоциация между предмет и изображението му.

Стъпка 3: Да гласува за вечеря в същия ден от няколко варианта. Снимки на вариантите за вечеря.

Реален избор и осъзнаване на последствията от избора.

Затова направихме две малки промени в подхода си. Първо решихме когато човекът на смяна показва снимката на това, което се яде в момента, да не го прави при сервирането на храната, когато отвлича вниманието от самото хранене, а преди това, като произнася името, така че всички да чуят. Другата промяна, която решихме да опитаме, беше клиентите ни сами да избират какво да ядат за следобедна закуска. Тъй като тя не се готви, а винаги е нещо готово, е много по-лесно да покажем на Иван истинските неща, а не снимки, той да избере и веднага да получи това, което е избрал. Тук се натъкнахме на друга трудност, но знаехме, че е въпрос на време да помогнем на Иван да свикне с правилата. Като поставяхме пред Иван шоколадова вафла, плод и зрънчо, той много рядко избираше плода или искаше да получи две неща едновременно. По отношение на

първото не се притеснявахме, защото, ако днес изядеше шоколадовата вафла, утре щеше да избира между зрънчо и плод, а в други ден щеше да изяде плода. Но второто явление беше по-трудно за справяне, тъй като се сърдеше, че не му давахме всичко наведнъж. Тук работехме освен върху правенето на избор и върху спазването на правила. Разигравахме други ситуации, които изискваха търпение, за да получи нещо или изискваха да избере само едно нещо от две – било то дейности, игри или места за разходка.

Предвид това колко е своенравен, на Иван му трябваше време да свикне да спазва правилата. Вече има голям напредък и не се сърди толкова, когато не получи веднага това, което иска. Приложеният метод за избор на храна обхваща повече от самия избор на храна – спомага да се изгради дисциплина, да се създаде навик за спазване на ред и не на последно място, специално за Иван, да се почувства господар на това, което му се случва.

Паралелно с работата по избор на следобедна закуска, продължавахме да изграждаме връзката между снимките и храната, но Иван все още не посочваше снимка на желаното ястие, а очакваше ние да изберем. Затова решихме да продължаваме да имаме меню за цяла седмица и да пазаруваме предварително, но децата да решават какъв да бъде редът, в който ястията ще се ядат в съответния ден от седмицата. Започнахме всеки ден малко след като е приключил обядът да слагаме на масата снимки на вариантите, които има за вечеря. Всяко дете, включително Иван, има думата да каже/покаже какво иска да вечеря, „печели“ яденето с най-много гласове и снимката на избраното ястие се слага на хладилника, за да я виждат всички.

„Винаги показва с поведението си, че разбира, че той е част от правенето на вечерята, а не яде просто каквото му се сервира.“ – Десислава

Пред нас стои усилена работа в посока на това да приложим метода на „гласуване“ и за избор на обяд. Така, стъпка по стъпка, нашите клиенти ще могат да изготвят цялостното меню за следващия ден, а дори и за следващата седмица. А заедно със силата да избират храната си, идва и съзнанието, че мнението им има значение при решаването на други по-значими неща, свързани с личния им живот. Предвид това, че изборът на храна засяга всички деца, които си съжителстват, тук се намесват и човешките взаимоотношения. Въпроси като „Как да съм толерантен към избора на другия?“, „Как да преговарям, за да получа своето?“ и „Как да се науча да чакам?“ сами се появяват и през преживяването и емоциите, които носят, намират своя отговор.

Ние обещаваме:

- Спокойна среда без поводи за разсейване.
- Изчистена информация: Малко детайли по отношение на вариантите за избор.
- Бързо получаване на резултата от взетото решение.
- Продължаване на работата по това какво значи да гласуваш за нещо в група.

Иван обещава:

- Да продължава да се забавлява с нас.
- Да ни изненадва с прогреса си всеки ден.
- Да отстоява своето.

III. „Ние решаваме!“ или Как да изградим Съвет на клиентите?

В една от къщичките на нашата услуга живеят седем деца и един младеж, всеки със своя уникален характер, умения и желания. След като дълго си задавахме въпроса как да включим децата на по-високо ниво на вземане на решения, у нас узря идеята за създаване на Съвет на клиентите, който да представлява клиентите, да защитава интересите им и чрез него те да участват с предложения по отношение на организацията на живота в къщите. Осъзнавахме, че най-лесно за нас би било ние да организираме създаването и работата на Съвета. Лесно се пада в капана на мислите, че ние като възрастни, и още повече като професионалисти, знаем кое е най-добро за нашите клиенти, можем да посочим кои да участват в този Съвет, да им зададем определени правила за спазване и да регулираме срещите. Но вместо това, след дискусии в екипа и търсене на съвети от външни консултанти³, избрахме малко по-различен път – този на разбиране на групата и подпомагане на клиентите да усетят принадлежността към нея и да носят отговорност към другите. Този път определено се оказа по-дълъг от очакваното и с повече неизвестни, отколкото се надявахме, но вече знаем, че е бил правилният път.

За да започнем да изграждаме тези разбирания у клиентите, всяка сутрин провеждаме **ежедневна дейност, наречена Circle Time** – време сутрин и следобед, в което всички деца от

едната къща се събират заедно и обсъждат предстоящите събития и ежедневни задачи и – в края на деня – споделят мнение как се чувстват.

Circle time протича по следния начин: всяка сутрин социалният работник влиза в дневната, клиентите се събират заедно пред голямо табло и обсъждат всяка област от него. Започва се с това кой е на работа, кой ден е днес и какво е времето навън, като децата се редуват в поставянето на снимките, които символизират това, което се обсъжда. Тази част е един лесен начин всеки да покаже, че може да се включи. Следва обсъждане на предстоящите дейности, като се говори с всяко дете поотделно – изброяват се задължителните занимания за деня, като ходене на училище, Дневен център, Център за социална рехабилитация и интеграция, и избираемите дейности, в които децата сами избират дали да участват или не: грижа за животните, работа в парника, градинарство, разходка.

В края на деня децата пак се събират заедно и обсъждат как е минал денят. Работим по това всеки сам да даде оценка на преживяванията си – някои го изразяват вербално, а други използват символи на щастливо, тъжно и ядосано човече. Ако някой не е доволен, се опитваме да разберем каква е причината и заедно като група да търсим решение. Например, веднъж едно от момчетата беше недоволен,

Децата вече активно се включват в дейността – „активно“ за всеки означава различно нещо: за един означава, че вече вместо да прави всичко и да казва с кой какво ще се случва, изчаква реда си и следи за спазването на реда и желанията на другите; за друг означава, че ако в началото се е изолирал в другия край на стаята без въобще да прояви интерес към случващото се, то вече или идва и сяда на стол заедно с всички, или поне наблюдава какво се случва и когато дойде неговият ред да избира дейност, го прави с радост. Наясно сме, че това е далеч от създаването на действащ Съвет на клиентите, но ако всичките ни клиенти не осъзнават участието по относително еднакъв начин и не разбират, поне несъзнателно, че са част от група, в която са валидни определени правила, то участието на който и да било в Съвета няма да бъде ефективно и ползотворно.

³ Фондация „Сийдър“ би искала специално да благодари на Анета Тенева от Фондация „Лумос“ – България за предоставените съвети и експертиза по този въпрос.

Като започнахме децата, които са активни по принцип, бяха активни и тук, а тези, които обикновено не се включват в групови дейности, не се включваха и сега. След около три месеца обаче настъпи промяна – активните деца започнаха да спазват ред и правила, а всички останали – да участват по свой начин чрез седене на стол до таблото, подаване на снимка, усмивка и закачливо навеждане на глава или изговаряне на думи, които водещият използва.

„Децата от една от къщите на ЦНСТ участват в Circle time сутринта.“

че не е имал възможност да нахрани животните, въпреки че това е бил неговият избор за деня, тъй като трудотерапевтът по погрешка го е записал за друга дейност. Попитахме го какво мисли, че трябва да се направи и отговорът беше, че като си избере някой някаква снимка, социалният работник трябва да казва и на другите членове на персонала кой какво е избрал да върши за деня. Попитахме дали всички деца са съгласни да правим така и те казаха „Да“. За да помогнем на всички деца да разберат уговорката, в следващите сутрини, когато някой избере нещо, винаги напомняхме, че ще уведомим члена на персонала, отговорен за дадената дейност. След няколко дена и децата, които не се изразяват вербално, започнаха да плясат с ръце или да посочват снимката на съответния човек от персонала, което ние приехме като знак, че разбират процедурата.

„Когато някой иска нещо и не мога да го разбера, ме води на таблото и ми показва снимка на това, което очаква да му се случи.“
– Елена⁴

В процеса на работа установихме, че за да има устойчивост на изградените отношения между клиентите и водещия на Circle time, той или тя трябва да бъде винаги един и същ. Заместването трябва да се случва само по изключение. Времето, прекарано с едни клиенти води до изграждането на определена връзка, до създаването на навици и ритуали в общуването и взаимодействието, а това носи спокойствие и увереност на всички.

Не всеки от клиентите проявяваше интерес към групови занимания, а не искахме да бъдем по-настоятелни, защото рискувахме клиентът да се „затвори“. С времето, като ги оставихме да се движат със свое темпо, тези, които стояха встрани, започнаха сами да се доближават и да следят с интерес случващото се. Имаше и други клиенти, които бързо свикнаха със „Снимките“ (както те ги кръстиха) и трудно и с нежелание отстъпваха веднъж поета роля. Така че се оказахме с две предизвикателства – как да заинтригуваме половината от децата и да ги предразположим да се включат с нещо повече от поглед и как да „оберем“ превъзбудата на другата половина, така че всички да се включат.

Решихме да опитаме с разпределянето на задачи: „Днес ти ще махнеш всички

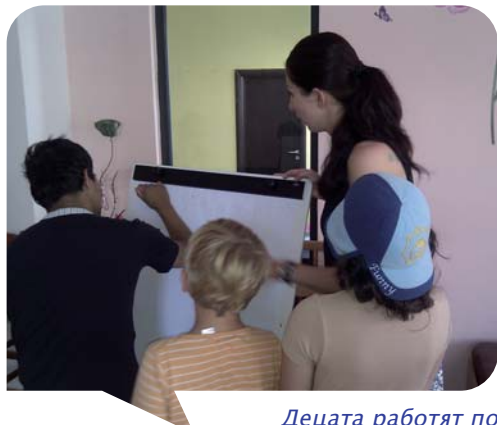

⁴ Ръководител на екипа в това ЦНСТ.

снимки, които няма да ни трябват. Ти (към друго дете) ще ни кажеш кой ден и дата сме" и т.н. Така за пореден път установихме, че с ясни правила и прости задачи всеки се чувства сигурен във възможностите си, не се срамува, не пречи на другите да се изият и работата върви много по-леко. „Срамежливите" деца получиха пространство да се изкажат, да погледнат към определена снимка, да танцуват със социалния работник, ако това искат, преди да залепят снимка на таблото. И то без да се чувстват притиснати от активността на другите. А „активните" деца се научиха, че трябва да чакат своя ред, да уважават възможността за изява и желанията на другите, с които делят една къщичка.

След като постигнахме този баланс беше време за следваща стъпка – взимане на колективно решение. Наближаваше Денят на детето и това беше чудесна възможност децата да организират заедно нещо приятно, което ще видят и усетят съвсем скоро, след като е било обсъждано.

За да им покажем варианти за празнуване, извадихме снимки на минали празници, показващи различни дейности. Преживените празници би трябвало на емоционално ниво да са оставили своя отпечатък в съзнанието на клиентите ни. Надеждата ни беше, че с показването на тези снимки, те ще си спомнят преживяното и ще изберат дейностите, които са ги направили най-щастливи. В продължение на почти две седмици всяка сутрин говорехме за предстоящия празник – разказвахме си какво има на различните снимки, които им показвахме и обсъждахме варианта дали всяка къщичка да празнува отделно или да се съберат заедно за празненството. В крайна сметка взеха единодушно решение да са заедно

Деца работят по Споразумението за участие.

навън, да има състезания, игри и танци. Някои даже си пожелаха специална музика, а други казаха, че искат балони, което показва активност във вземането на решения от тяхна страна: те избраха украсата, танците и музиката.

В деня на празника всички бяха много развълнувани и разпознаваха, ако правехме нещо, което са виждали на снимка.

След празника за Деня на детето, който беше използван като начин децата да се подготвят за по-сериозна колективна работа, беше време да изготвим правила, които да са задължителни за всички и да улесняват общата работа. Няколко дни преди да започнем работа обсъждахме, че ние като група трябва да спазваме определени правила и обещания един към друг, за да няма недоволни и че скоро ще дойде време да рисуваме тези правила. Казахме на децата, че когато дойде това време, всеки ще има за задача да изрази какво му се струва най-важно. След сутрешното занимание занесохме в дневната флипчарт, моливи и цветни флумастри. Опитавме се да насочим вниманието на децата към заниманието чрез въпроси от типа на „Какво правим всяка сутрин заедно?", „Какво трябва да стане, за да работим добре?" и всички, които говорят, казаха, че трябва да сме всички. На въпроса как ще го нарисуваме, децата нарисоваха осем човечета. Имаше деца, които не успяха да нарисуват човечета, но въпреки това рисуваха. А тези, които не пожелаха да рисуват, поне застанаха близо до останалите.

След няколко дни на повтаряне на това правило, така че да достигне до всички,

ДЕЦАТА ОТ ЕДНАТА КЪЩИЧКА:

Стъпка 1: Да изградят заедно действаща група със съзнание за другия, развиване на толерантност и създаване на умения за взимане на колективни решения.

Circle Time.

Създаване на група, която работи заедно.

Стъпка 2: Да вземат колективно решение.

Снимки на изминали празници.

Взето и осъществено решение.

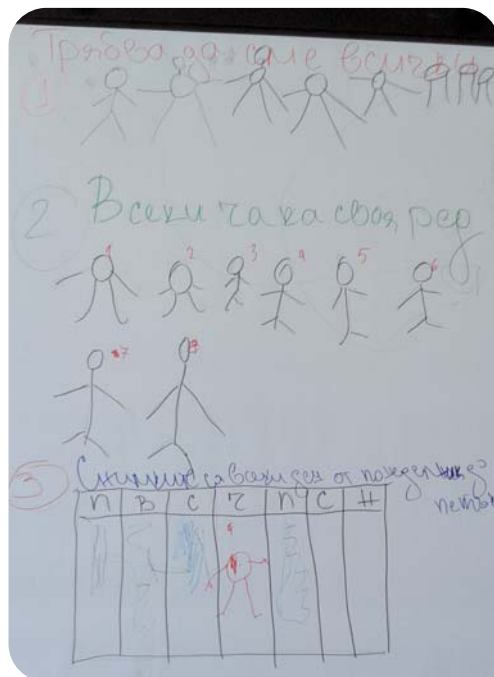
Стъпка 3: Да изработят собствен правилник.

Флипчарт и рисуване

Готов правилник за Circle time.

” За мен най-важното е, че всички деца вече се включват по някакъв начин и че започнаха да се изчакват и да уважават избора на другия.
– Биляна⁵ ”

Споразумението за участие.

започнахме подготовка за създаването на следващото, отново с помощта на флипчарт. Поставяхме насочващи въпроси, за да не се получи така, че само едно или две деца да посочват правилата, а възможно най-много клиенти да са ангажирани с процеса. Предложението за следващо правило беше всеки да чака своя ред. Децата нарисоваха осем човечета и ги номерираха.

Следващото правило беше „Снимките“ да се правят всяка делнична сутрин. На самото табло, заедно с името на деня от седмицата, има таблица със седем колонки и конкретният ден е оцветен с различен цвят. Децата посочиха, че така искат да изобразят новото правило.

Нашата работа продължава – по отношение на изграждане на връзка между направения избор и поетата отговорност, на създаване на правила, които да регулират взаимоотношенията между клиентите и не на последно място на разпознаване и подкрепяне на всеки техен опит да се еманципират и да управляват ежедневието си.

Деца взимат участие в Circle time.

IV. Използвани инструменти

1. „Аз променям средата си.“

1.1 „Аз решавам как да изглежда стаята ми!“

А) Набор от снимки на готови детски стаи – с различни цветове на стените, декорации и обзавеждане.

Защо избрахме този инструмент?

Избрахме този начин на даване на информация и работа с децата, тъй като предположихме, че виждайки готови детски стаи, ще могат по-лесно да разберат какво точно им предлагаме и ще добият представа какво им харесва. Избрахме дванадесет снимки на детски стаи и ги качихме на няколко компютъра, за да може да се работи паралелно с различни деца.

⁵ Социален работник и водещ на Circle time.

Какво очаквахме? Очаквахме, че децата ще разберат какво им предлагаме и ще изберат любимата си снимка, която да ни насочи как искат да променят стаята си.

Какво се случи? Оказа се, че информацията, която предлагаме е прекалено много и обърква клиентите ни. Снимките, разглеждани една след друга, не даваха възможност на децата да виждат предната и следващата снимка и да ги сравняват с настоящата. Променихме подхода, като направихме един файл, в който се виждаха всички снимки, но резултатът пак не беше добър. Децата ясно ни показаха, че нашите идеи не работят за тях и ще трябва да работим по-усърдно, за да ни обърнат внимание.

Б) Мостри на бои – готовите мостри, които използват в магазините. Ограничихме избора до 24 цвята. Освен че трябваше да подберем подходящи цветове за детска и юношеска стая, вече знаехме и че ако опциите, от които избират са прекалено много, клиентите ни няма да се чувстват сигурни в себе си и няма да направят избор.

Мостри на бои.

Защо избрахме този инструмент? След като децата ни показаха, че имат нужда от по-малко детайли, решихме, че можем да пробваме по начина, по който всички хора си избират цветове на стените – чрез мостри, предлагани в магазините.

Какво очаквахме? Предположението ни бяха, че по-сигурната среда и по-малкото детайли в предлаганата информация ще бъдат по-ползотворни.

Какво се случи? След повтаряща се индивидуална работа клиентите ни избраха цветове, с които да бъдат

боядисани стените. Когато всичко беше готово и децата участваха в почистването и подреждането на стаите си чрез реакциите им разбрахме, че са доволни от промяната.

В) Мостри на пердета и завивки – индивидуалната работа и самият избор се осъществиха в специализиран магазин. Това показва, че с малко подготовка и подходяща подкрепа, нашите клиенти могат да пазаруват като всеки друг.

Защо избрахме този инструмент? След като видяхме как се справиха децата с избора на цветове и че реалните инструменти, които всички използват работят решихме, че изборът на пердета ще се прави в реална обстановка.

Какво очаквахме? Имахме малко притеснения, свързани с факта, че ще отидем в магазин, който е непознат за клиентите. Но от друга страна, логична следваща стъпка беше да използваме среда, която не е толкова сигурна и контролирана.

Какво се случи? Само една част от клиентите ни решиха, че искат нови пердета, като това решение беше взето и с консултации с персонала. Когато отидохме в магазина, момичетата бяха малко стресирани и им трябваша няколко минути, за да се ориентират в обстановката и да се успокоят. След като това се случи, започнахме да подготвяме правенето на избора. Ние избрахме подходящите платове и материали. В момента, в който им стана ясно какво точно им предлагаме, момичетата се оживиха и започнаха да разглеждат възможностите.

1.2 „Аз избирам какво да ям!“

А) Менюто представлява класър, пълен със снимки на ястията, които клиентите ни ядат. Те също така участват в пазаруването на продуктите и готвенето.

Защо избрахме този инструмент? Използването на снимки на познати ястия би улеснило асоциацията между изображение и реален предмет.

Какво очаквахме? Тук определено имаме очаквания, че периодът на свикване ще бъде по-кратък и бързо ще стигнем до момента, в който клиентите избират цялото меню за седмицата.

Менюто.

Какво се случи? Оказа се, че предизвикателството не е толкова в правенето на избор, колкото в периода между избирането и получаването на избраното, т.е. асоциацията между „Аз искам да ям картофи“, като решението е взето в събота и яденето на картофи е в сряда вечерта: този метод не работи. Решихме да работим по свързването на реалното ядене със снимката му и заедно с това да даваме избор по отношение на това каква да бъде следобедната закуска (с незабавен резултат). Освен това, клиентите ни вече правят непосредствено избор каква да бъде вечерята (предварително имаме седем или осем варианта) всяка вечер. Ако има разногласие, „печели“ яденето, събрало повече гласове.

Снимката на избраното ястие се слага на хладилника. Засега децата изглеждат доволни от тази система и се надяваме, че в близко бъдеще ще могат да избират менюто за цял един ден, а като следваща стъпка – за цялата седмица.

2. „Ние решаваме!“

2.1 Circle time или „Снимките“

Целта на тази дейност е клиентите да осъзнаят, че имат възможността да мислят и работят заедно и да ги научим да взимат колективни решения, с надеждата, че в бъдеще това разбиране за колектив ще доведе до създаването на Съвет на клиентите.

А) Дъската за Circle Time

Защо избрахме този инструмент?

Нашите клиенти са част от група и затова преценихме, че една от стъпките по посока на действащ Съвет на клиентите е да създадем у децата усещането за принадлежност към групата и да ги обучим да взимат колективни решения, които да изпълняват заедно. Методът на работа, използван за постигането на тази цел, е т.нар. Circle time – време сутрин и следобед, в което всички деца от едната къщичка се събират заедно и обсъждат предстоящите събития и ежедневни задачи и в края на деня споделят чувства и преживявания.

Какво очаквахме? Очаквахме клиентите да започнат съзнателно да отбелязват

Дъската за Circle Time.

присъствието и желанията на другите членове на групата; да им осигурим сигурна среда, в която да споделят притеснения или оплаквания; да търсим заедно решение и в крайна сметка да осъзнаят на емоционално ниво какво означава да си част от група, да участваш във взимането на колективни решения и да дадеш на някого доверието си да те представлява.

Какво се случи? Изгради се по-добра връзка между социалните работници, които водят тази дейност и клиентите. Децата започнаха да обръщат повече внимание на нуждите на другите и не се сърдят когато трябва да изчакат да дойде техният ред. Имаме още много работа, но планираме Circle time да бъде инструментът, чрез който да въвеждаме всички промени в услугата и в живота на клиентите ни. Засега те реагират много добре и вече са приели тази дейност като неразделна част от ежедневието си. Една от важните стъпки е изготвяне на споразумение за участие, в което децата изобразяват и своеобразно се подписват под няколко прости правила, които всеки се задължава да спазва.

2.2 “Ние решаваме как да празнуваме!”

Взимане на решение как да се отпразнува Денят на детето

Защо избрахме този инструмент? Това е важен празник за клиентите ни и те са свикнали всяка година да има празненство. Решихме, че първото колективно решение може да определи начина на отбелязването му тази година. Извадихме снимки на минали празници, които да показват различни дейности – танци, игри, състезания.

Какво очаквахме? Надеждата ни беше, че снимките ще предизвикат спомени за преживените минали празници и децата ще изберат това, което ги е направило най-щастливи.

Какво се случи? След няколкодневна работа, клиентите ни избраха как да празнуват. Решиха, че искат да бъдат всички заедно, да се състезават и после да танцуват. Не само това, появили се желания, които не бяха предварително изобразени – по отношение на това какви да са музиката и украсата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Какво опитахме?

В началото на пилотния проект си мислехме, че знаем какво ни предстои. Имахме план за действие и стриктен график. В течение на работата се придържахме към плана, но нямаше почти никакви резултати. Бързо разбрахме, че ако искаме да постигнем промяна в активността на децата, в отношението им към света около тях и най-вече в усещането им, че имат силата да променят средата си, трябва да променим себе си. Сменихме подхода, опитахме се да се поставим на тяхно място, да работим със символи, които са им познати, по начин, който да ги кара да се чувстват сигурни в уменията си. Резултатите не закъсняха – задачите вече не бяха страшни, посрещаша ни с желание за работа и с гордост показваха кое е тяхно, кое са направили и какво са променили.

Какво научихме?

Най-важното, което научихме, беше, че едно от основните неща, които мотивират децата е забавлението. Друго важно нещо е да се дават задачи, които са лесни и са с възможно най-малко детайли. Сред най-успешните инструменти, които използвахме в нашата работа, бяха снимките, които визуализираха това, което обсъждахме. Особено важно беше и да създадем асоциация между настоящата задача и ежедневието, като използваме всяка възможност да направим връзката между избора и всекидневните преживявания. Благодарение на споразуменията за участие, които изготвихме заедно с децата, стана ясно, че когато те са включени в целия процес от взимането на едно решение до осъществяването му, тяхната ангажираност е много по-голяма. Само чрез пълното включване деца, които никога не са носили отговорност за своя живот и случващото се в него, могат да се научат, че имат правото да получат необходимата им информация и да бъдат чути. Историите, които разказахме, са пример точно за това – как да се ангажира едно дете с идеята, че нещо може да бъде по-различно, как да се включи в процеса на взимане на решение, дори и за нещо дребно, и как накрая, това дребно нещо може да стане основата за една много по-голяма промяна – промяна, която води до изцяло ново възприемане на неговата роля в собствения му живот.

От какво сме доволни?

Като погледнем назад, ясно се вижда, че планът, който толкова старателно бяхме подготвили се оказва само леко очертание на пътя, който следвахме. Повод за задоволство ни дава фактът, че променихме нагласите си –приехме децата такива каквито са. Те също ни приеха и не спираха да ни показват кой е правилният път и да ни водят по него. Доволни сме, че промяна има във всеки, макар и в различна степен. Някои вече на висок глас казват мнението си и настояват то да бъде зачитано, а други се усмихват и с поглед посочват желаното от тях ястие, предмет или дейност.

Какви са притесненията ни?

Всеки успех носи риск от главозамайване и притеснението ни е, че можем да станем по-малко бдителни, изобретателни и отворени към клиентите ни. Лесно е човек без да иска да си каже „Браво, свърших си работата.“ Истината е, че работата ни продължава и че това, което ни чака в никакъв случай не е по-маловажно от вече свършеното.

Какво предстои?

- Да продължим работата по създаването на Съвет на клиентите.
- Да създадем програма за устойчивост на детското участие чрез планиране на дейности и промени в услугата, които да стават само с участието на клиентите ни.
- Да предадем опита си на колегите от другите нерезидентни социални услуги, които нашите клиенти посещават, за да може тяхното мнение да се зачита навсякъде и да се доразвиват уменията им да отстояват правата си.
- Да разпространим опита си сред максимално широка публика, тъй като детското участие е възможно на всички нива, на които функционира обществото.

„ Аз обичам да си играя! ”

ПЛАНИРАНЕ С АКЦЕНТ ВЪРХУ ЛИЧНОСТТА КАТО СРЕДСТВО ЗА УЧАСТИЕ ВЪВ ВЗЕМАНЕТО НА РЕШЕНИЯ

КУИП предоставя подкрепа на акредитирани социални услуги чрез координация и обучение. Ние осигуряваме тези услуги, за да помагаме на хора с увреждания (независимо от тяхната възраст) да бъдат включени в обществото и да водят независим живот, със своите собствени ценности и предпочитания.

В тази рамка на своята мисия КУИП работи пряко с две момчета с увреждания, които са настанени в институционална грижа от своето раждане. Целта на усилията на КУИП по отношение на тези млади хора е да се отвори пътът за семейна грижа, с максимално участие на двете момчета в процеса на вземане на решения.

1. Историята на Матиаш

Матиаш е тринадесетгодишно момче с множество увреждания (физически и интелектуални затруднения, както и нарушено зрение). През целия си живот е бил в институции. В момента е настанен в група от около 50 възрастни с интелектуални затруднения. Няма семейство; общината е определена за негов настойник.

Когато започнахме да работим с Матиаш, никой не го познаваше, с изключение на персонала на институцията, един социален работник от органите за закрила на детето и един специалист по образованието, който обучаваше индивидуално Матиаш по четири часа седмично в самата институция. Матиаш нямаше връстници или социален опит. Нямаше система за общуване, която да се използва за разбиране на онова, което Матиаш иска или не харесва или която да ни помогне да му предадем онова, което искаме да му кажем. Матиаш никога не

беше имал възможност да вземе участие в решения, които го касаят.

Включихме историята на Матиаш, защото чрез нея можем да покажем как може да бъде ангажирано едно дете, което е неспособно да общува

Matyáš

Milý kamarádský chlapec
Má mysl pro humor,
umí si z člověka hezky vystřílet
Krásně se mazlí

Co potřebuje ve škole

Individuální pomoc při výuce i dalších činnostech (toaleta, oblékání, pohyb)
Vyskoleného asistenta (pomoc dítěti s postižením a techniky AAK)
Do školy by měl zpočátku chodit cca 15 hodin týdně
Bezbariérové prostředí (výtah/schodolez/rampu)
Místnost pro výměnu inkontinenčních pomůcek a odpočinek (lehnárko)
Ve třídě speciální lavici a prostor pro odpočinek vybavený kobercem

” Матиаш е тринадесетгодишно момче с множество увреждания ”

Co má rád

Má rád společnost
Má rád vodu – je spokojený ve vaně i bazénku
U jídla rád sedí na svém vozíku a jí samostatně svou lžící
Nejraději jí jogurty, piškoty, oplatky, bábovku a medvídky
Má rád hudbu a rámus vařečkou na hrnce
Rád se pohybuje samostatně ležením
Rád se houpe v houpačce a miluje pobyt venku v zimě v létě
Rád jezdí autem a pozoruje dopravní ruch

вербално или по друг формализиран начин, в процеса на вземане на решения – дори важни решения като смяна на училището.

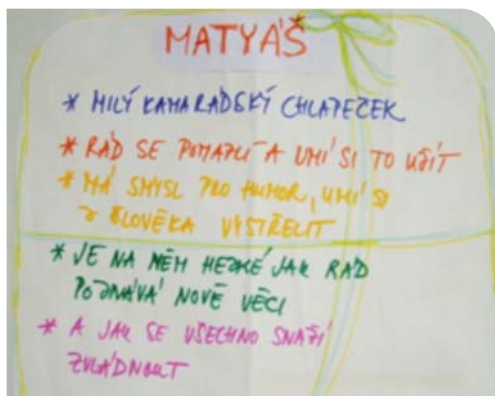
Започнахме със „заложибите и силните страни“, за да открием какво другите харесват и на какво се възхищават у Матиаш. Знаехме, че това би ни помогнало да му дадем една положителна перспектива. Ние желяехме да заменим изобилието от отрицателни описания на Матиаш (от страна на доктори, психолози, учители за деца със специални образователни потребности и други специалисти) с положителна информация за него, която да накара хората да го приемат и заобичат.

Тъй като Матиаш не използваше думи и нямаше друга система за общуване, нашата работа се състоеше от провеждане на интервюта с персонала на институцията и с неговия учител, както и наблюдения. Установихме, че оценката е много положителна, например: „Матиаш е едно добро дружелюбно момче“, „Има чувство за хумор и умее да се шегува с околните“, „Обича да научава нови неща“ и „Той

Стъпка 1: ЗАЛОЖБИ И СИЛНИ СТРАНИ

Резултат:

Успяхме да представим Матиаш като доброто дружелюбно момче, което е, на потенциални връстници, учители, поддръжници и евентуални приемни родители. Преценихме, че това увеличава шансовете да бъде приет в обществото и да открие един нормален живот.

„заложибите и силните страни“.

Стъпка 2: PATH

Резултат:

Имахме визия за Матиаш и ясни стъпки как да се увеличат шансовете му да намери приемно семейство. Предстоеше ясна задача, по която да се работи с разработването на система за общуване, за да се увеличи способността ни да включваме Матиаш в процесите на вземане на решения.

наистина много се опитва да се справя с всичко“.

Също така за нас беше ясно, че Матиаш е едно изоставено момче, растящо без обич, без индивидуално внимание или възможности за развитие. Поради тази причина се налагаше да се работи за промяна колкото може по-бързо.

Организирахме среща за обсъждане на бъдещето на Матиаш с представители на институцията и органите за закрила на детето. Използвахме метода за планиране, наречен PATH (вж. обяснение на метода в IV. Ресурси – бел. прев.). Предвид факта, че нямаше система за общуване с Матиаш в началото на нашата работа, ние не ангажирахме пряко Матиаш в процеса на вземане на решения. Вместо това започнахме със заложиците и силните страни на Матиаш, като използвахме своя предходна работа. След това постигнахме съгласие по евентуални мечти за Матиаш: да израсне в семейство и да се сприятел с връстници. В последствие определихме две цели за Матиаш: да се намери приемно семейство за него и да се намери училище, в което да бъде приет както от връстниците, така и от учителите.

Имахме много голямо разминаване между мечтите на Матиаш и настоящото му положение. Най-сериозните проблеми включваха отсъствието на система за общуване, на възможности да контактува с връстници, силно недостатъчното индивидуално внимание и неговата анонимност – много малко хора знаеха за неговото съществуване. Групата определи няколко много основни стъпки: 1) Да се

гарантира, че Матиаш ще бъде включен в списъка на деца, подходящи за настаняване в приемна грижа, 2) Да се намери масово училище в града, 3) Да се разработи система за общуване и 4) Да се изготви профил в една страница за намирането на училище и потенциално приемно семейство.

Бяхме си поставили задача да открием масово училище, в което Матиаш да може да контактува с връстници. За целта трябваше да представим Матиаш по един положителен начин на възможните училища. Но разполагахме само с папка, съдържаща експертни становища, пълни с ужасяващи диагнози и етикети. Лесно беше да си представим страха на училищни директори и учители да приемат такъв ученик. Идеалното решение беше да се изготви профил в една страница, с хубава снимка на Матиаш, списък на видовете подкрепа и необходимите промени, които да позволят на Матиаш да посещава училището, както и списък на любимите занимания, места и неща на Матиаш.

Матиаш беше въввлечен в този процес непряко – чрез сведения, събрани от

„Посетихме всички масови училища и едно специализирано училище в града, като използвахме профила в една страница като основно средство да представим Матиаш.“

персонала на институцията относно онова, което е важно за него.

Посетихме всички масови училища и едно специализирано училище в града, като използвахме профила в една страница като основно средство да представим Матиаш. Директорът на едно малко училище, виждайки снимката на момчето, моментално реши да го приеме.

Матиаш общува посредством своето поведение. Не използва думи и зрението му е нарушено. Способността му да общува зависи от степента, в която хората около него го познават. Но персоналет в институцията обикновено приемаше поведението на Матиаш като непослушание. Персоналет в училището не разбираше много елементи от неговото поведение и поради това не можеше да реагира на тях адекватно.

Започнахме да прилагаме „таблици за общуването“. Имаше два важни въпроса: да се започне разбирането на различните видове негово поведение и да се реагира адекватно и последователно на съответните типове държание. Всички подкрепящи специалисти попълниха таблица с четири колони, съответстващи на определени типове поведение в конкретни ситуации. След това специалистите заедно постигнаха съгласие относно значението на

съответните типове поведение и адекватните реакции. Изготви се (и продължава да се изготвя) една обща таблица, на базата на постигнат консенсус.

Специалистите сега бяха в състояние да разпознават ситуациите, които редовно предизвикваха дискомфорт у Матиаш. На базата на наблюдения, ние идентифицирахме ситуации на дискомфорт, проявен чрез крещене и самонараняване, които можеха да траят почти два часа. В миналото хората около него смятаха, че „е много непослушен“.

Това се случваше, когато Матиаш се прибира от училище в институцията. Постепенно започвайки да разбираме Матиаш, ние можехме да подходим надлежно към ситуацията и съвместно открихме начини да помагаме на Матиаш да се справя по-лесно със своето връщане от училище в институцията.

Следващата стъпка в нашата работа беше да изградим за Матиаш система за общуване, която да укрепи способността му да се изразява и да бъде разбран, както и да се осигури средство и за двете страни за инициране на общуване. Решихме да използваме предмети за общуване. Трябваше да отчетем два важни въпроса, влияещи върху критериите за избор:

стъпка 3: ПРОФИЛ В ЕДНА СТРАНИЦА

Резултат:

Кратко и сбито положително представяне на онова, което е важно според Матиаш, вида подкрепа, от която се нуждае и неговите заложби. Това беше изходният материал за осигуряване на подкрепа в масовото училище, което Матиаш щеше да започне да посещава през следващата учебна година.

Стъпка 4: ТАБЛИЦИ ЗА ОБЩУВАНЕТО

Резултат:

Благодарение на схемите за общуване, съответните прояви на поведението на Матиаш започнаха да се тълкуват като форма на общуване, т.е. той ясно показваше какво не харесва.

КАКВО СЕ СЛУЧВА

КАКВО ПРАВИ МАТИАШ:

КАКВО КАЗВА МАТИАШ:

КАКВО ПРАВИМ НИЕ:

По всяко време

Седи в инвалиден стол и се изпъва назад

Иска да стане от инвалидния стол

Помагаме му да се покатери на място, в което може да полегне или да пълзи

Предлагаме му предмет

Избутва го настрана

Не искам това

Предлагаме му други предмети, които харесва, оставяме го да избира един от два предмета

Всеки път, когато избира дадено нещо от две възможности

Протяга се към предмет

Искам това

Подаваме му предмета

По всяко време

Протяга се към някого

Искам ласка

Прегръщаме Матиаш и го милваме

По всяко време

Шумно мляска с устни и размахва силно ръце

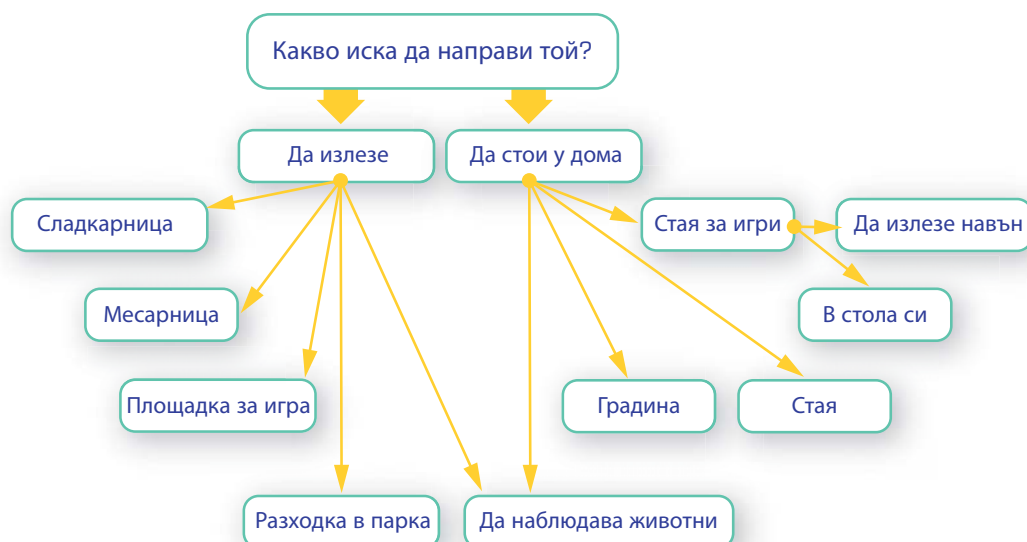
В лошо настроение съм

Хващаме Матиаш за ръка и поглаждаме ту неговото лице, ту своето

Стъпка 5: ПРЕДМЕТИ ЗА ОБЩУВАНЕ

Резултат:

Разработихме основите за увеличаване на възможностите за Матиаш да избира между повече от две дейности, както показва схемата по-долу.

Стъпка 6: ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВАЖНИТЕ НЕЩА СПОРЕД И ЗА МАТИАШ

Резултат:

Крайното решение относно училището на Матиаш беше взето от неговия настойник (публичните власти). Но за да се вземе това решение, беше взета предвид информацията относно онова, което харесва Матиаш в училището – деца, дейности и пр.

- 1) Трябва да знаем какво харесва Матиаш и какво привлича вниманието му – звуци, отражения на светлината, материали, от които са направени предметите и пр.
- 2) Тъй като Матиаш опознава предметите около себе си, като ги слага в устата си, трябваше да сме сигурни в тяхната безопасност.

След няколко месеца на проучване и опити училищният асистент на Матиаш откри най-подходящото помощно средство – малки бутилки от твърда пластмаса, които могат да се пълнят с различни материали и издават различни звуци, като се разклащат. Няколко пластмасови бутилки бяха напълнени с различни материали и Матиаш ги различаваше по звука, който издават. Всяка бутилка представляваше различна дейност: водата означава къпане, по-големите камъчета – стоене навън, оризът – уроци по музика, грахът – физически упражнения и физиотерапия.

Започваме винаги да използваме съответното помощно средство, преди да включим Матиаш в дейността, за да може той да направи връзка между дейността и средството. След това ще е възможно за Матиаш да избира от два варианта, като така ни съобщава за своите предпочитания и решения.

дна година по-късно се наложи да се вземе друго важно решение: дали Матиаш да остане в същото училище още една учебна година или да продължи в друго училище със своите съученици, които щяха да завършват своето начално образование след пети клас. Директорът на институцията отправи молба Матиаш да бъде преместен в специализирано училище.

„Важните неща според“
и „Важните неща за“ Матиаш по
отношение на училището.

За да вземем решение по този въпрос с участието на Матиаш, ние събрахме информацията относно онова, което е важно според Матиаш в дадения момент. Интервюирахме персонала и други хора и наблюдавахме Матиаш в училище и в институцията. След това се организира среща за планиране, на която не присъстваха само професионалисти – по това време в живота на Матиаш имаше една жена, която го обичаше и често го канеше да гостува в семейството ѝ. Колежката, отговаряща за събирането на информация, беше припозната като гласа на Матиаш. Тя изброи какво е установила, че е важно според Матиаш. След това други хора, които обичаха Матиаш и ги беше грижа за него, също посочиха какво е важно за Матиаш. Така се получи два списъка: „Важните неща според“ и „Важните неща за“ Матиаш по отношение на училището.

Решихме да започнем със систематично записване на участието на Матиаш във вземането на решения, които го касаят. Има доста хора, които подкрепят Матиаш, особено в институцията. Искахме всички хора да знаят как точно Матиаш трябва да бъде включен. Решихме да използваме специален формуляр за „Споразумение за вземане на решения“, съдържащ три колони, в които изброявахме различни ситуации.

Този структуриран начин на мислене даде по-ясно виждане на подкрепящия екип относно най-добрия подход в различни ситуации на вземане на решения и относно това кой да участва в съответното решение. В същото време това е начин за записване и споделяне на договорените процедури. Имаше три възможности: оставане в същото училище, продължаване с връстниците в друго масово училище или постъпване в специализирано училище. **Взе се решение той да остане в настоящото си училище.**

ОЦЕНКА НА РАБОТАТА В ЦИТАТИ

Настойникът: „Много съм щастлив, че успех да надзърна под капака и да видя механизма за работа с дете, което не може да общува вербално. Чрез използването на инструментите, разработвани от вас, може да се открие много информация, която да запълни липсата на вербален език. След това е възможно да се реши как да се отчетат желанията на детето“.

ОЦЕНКА НА РАБОТАТА НА МАТИАШ

Какво сработи: What worked well:

- Намирането на начин, по който Матиаш да участва в решения, касаещи неговия живот.

- Свързването на хора, които подкрепят Матиаш в различни условия (доставчика на социални услуги, училището и приемащото семейство) в споделянето на системи за общуване и тяхното интегриране.
- Отчитането на нещата, които са важни според Матиаш при вземането на решение относно неговото по-нататъшно образование.
- Осигуряването на възможности гласът на Матиаш да бъде чул с помощта на посредник – човек, представящ възгледите на друг човек, който не използва думи.
- Намирането на система, която подкрепя Матиаш в участието във вземането на решения, на мястото на вземане на решения вместо него.
- Намирането на алтернативни, индивидуализирани комуникационни елементи за Матиаш.

Какво не сработи:

- Не беше постигнато използването на система за общуване, позволяваща на Матиаш да разбира какво се казва, от страна на всички подкрепящи лица в институцията. Често те взимат решения вместо него.

Стъпка 7:

„СПОРАЗУМЕНИЕ ЗА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ“

Резултат:

Това средство също пряко помага на децата да разширяват избора и да укрепват контрола върху живота си.

Споразуменията за вземане на решения подкрепят децата в хода на вземането на решения, поради по-голямото внимание, отделено от страна на подкрепящия персонал на гласа на детето.

ВАЖНИ РЕШЕНИЯ В МОЯ ЖИВОТ

КАК ТРЯБВА ДА УЧАСТВАМ

КОЙ ВЗИМА КРАЙНОТО РЕШЕНИЕ

Къпане в басейна.

Даваме на Матиаш две пластмасови бутилки – едната е с вода (което означава „искам да се изкъпя“), а втората с ориз (което означава „искам да играя“). Бутилките се поставят пред Матиаш на еднакво разстояние. Матиаш избира едната бутилка, за да избере предпочитаното занимание.

Матиаш.

Следващо решение, касаещо училището.

Вижданията на Матиаш се отчитат и описват чрез системно наблюдение на неговото поведение и интервюта с подкрепящите лица преди решението. Матиаш участва чрез застъпник, който предава гласа на Матиаш на основата на предварителното отчитане и описване.

Настойникът.

Карта на взаимоотношенията на Марк.

възможност да участва в дейности, подходящи за деца. Фактически контактът му с връстници е много ограничен.

Марк поддържа редовна връзка със семейството на бивш социален работник от институцията. Той ѝ казва „мамо“. Повечето съботи и недели прекарват заедно. Марк е с тях по празници и при пътувания и е безусловно приет от всички членове на семейството – родителите, децата, техните партньори, приятелите на родителите.

Започнахме нашата работа с Марк, като изготвихме схема на значимите хора в неговия живот в четири области: семейство, приятели, платени услуги и училище. Използвахме формата от работна книжка за планиране с акцент върху личността (ПАЛ, на англ. Person Centred Planning). Марк определяше хора и места, а ние рисувахме фигурките. Най-важното, което се откри при тази дейност, беше това, че за Марк има една жена, която той нарича „мама“, която го обича и чието семейство много топло приема Марк. Биологичните родители не фигурираха на картата, при все че съществуват.

Започнахме да питаме Марк кое е важно според него – какво харесва и не харесва да прави в институцията, в училище, в семейството и на местата, където прекарва време. Интересуваше ни как и с кого обича да прекарва свободното си време. Опитвахме да разберем неговите желания с помощта на „вълшебна пръчица“ и набор от картинки. Първо определихме една действителна ситуация, след което проучихме каква би желал той да е тази ситуация. Въпросите бяха така адаптирани, че да са интересни за Марк: Ако отидеш на вълшебен остров, кого би взел със себе си? Ако можеше да промениш нещо сега, какво би било то?

Стъпка 1: КАРТА НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА

Резултат:

Получихме ясна картина на хората в живота на Марк.

Разбрахме от кого би било полезно да търсим повече информация и кой би било целесъобразно да участва в планирането и оказването на подкрепа на Марк.

Стъпка 2: ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВАЖНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ „СПОРЕД“ И „ЗА“

Резултат:

Получихме картина на всички различни дейности, места и хора, значими според Марк, както и за нещата, важни за него от гледна точка на хора, които го обичат.

Много лесно установихме какво работи и какво не в живота на Марк. Повечето неща не се получаваха за Марк.

II. Историята на Марк

Марк е момче на единадесет години, което живее в институция заедно с около 75 възрастни с увреждания. Живял е в институционална грижа от своето раждане, като е сменял няколко дома. Не поддържа реален контакт с биологичното си семейство. Не познава лично родителите си, въпреки че е настанен в институцията по силата на подписан договор между институцията и своя баща.

Марк посещава специализирано училище в града. След като се прибере на обяд, прекарва остатъка от деня в обкръжението на възрастни, почти без

Какво е важно за Марк и за хората около него.

ВАЖНИ РЕШЕНИЯ В МОЯ ЖИВОТ

Какво да правя в свободното си време.

КАК ТРЯБВА ДА УЧАСТВАМ

Покажете ми нагледно няколко възможности: сложете снимки на дейности на лист хартия, говорете за съответните дейности, задавайте ми въпроси, за да се уверите, че наистина разбирам и след това ми дайте възможност да посоча с пръст своя избор.

КОЙ ВЗИМА КРАЙНОТО РЕШЕНИЕ

Марк.

събрана при обсъждания с хора, обгрижващи Марк.

Друго важно желание на Марк беше да има приятели и да върши типичните неща за едно дете – да играе игри, да ходи на излети, да свири на музикален инструмент, да прекарва време сред природата, да кара велосипед, ролери и ски.

За да изпълним това желание, намерихме хоби клуб (клуба за лагериране, споменат по-горе), посещаван от около 20 деца, събиращи се веднъж седмично, за да играят игри, да ходят на излети, да правят проучвателни пътувания с велосипеди, ролери или ски. Искахме да сме сигурни, че Марк би желал да е член на този клуб.

Знаехме, че често Марк отговаряше на въпроси, свързани с избор, реагирайки на последната му предложена възможност. Например ако го попитаме

къде предпочита да отиде – в зоопарка или на кино, той ще отговори „на кино“, въпреки че знаем, че не обича киното, докато в зоопарка е готов да прекара цялото си време. Поради това представихме нагледно информацията на големи листове хартия, като информацията, свързана с вземането на решения беше дадена чрез рисунки и допълнена със снимки. Като му показвахме различните дейности на клуба, му задавахме въпроси, за да се види дали наистина разбира информацията. Този тип подкрепа беше от полза: Марк беше с нас през цялото време, активно задаваше въпроси за нещата и се виждаше ясно, че се забавлява. Накрая Марк повтори своя избор, казвайки „ДА“ и посочи с пръст листа, описващ дейностите, които той би могъл да прави в клуба. Използвахме този опит при изготвянето на споразумението за вземане на решения, което беше на разположение на всички подкрепящи хора в живота на Марк.

Стъпка 5: ПРОФИЛ В ЕДНА СТРАНИЦА

Резултат:

Имахме текст за представяне на Марк за среща с ръководителя на клуба, описващ в положителна светлина момчето и съдържащ всички важни въпроси, съгласно неговата воля. Марк беше приет за член на клуба и започна да го посещава.

Marek

Co mám rád:

- o Sport
- o Sladkosti
- o Hraní na hudební nástroje
- o Lidí, na kterých mi záleží – máma, ségra, Pája
- o Pochvalu
- o Děti
- o Pomáhám všem okolo
- o Užím se novým věcem

Co nemám rád:

- o Nerad končím činnost, která mě baví
- o Jsem smutný, když odcházejí lidé, které mám rád
- o Když jsem sám

- ♥ Snaživý
- ♥ Milý
- ♥ Usměvavý
- ♥ Má hudební sluch
- ♥ Vše zkusí

Jak mi dobře pomůžete?

- o Do všeho se často vrhám po hlavě. Potřebuji zpomalovat. Stačí, když mi to řeknete. Třeba – ještě počkej.....ted už můžeš.
- o Některé věci dělám pomaleji. Buď se mnou prosím trpělivý.
- o Rád dělám věci až do konce tak, jako ostatní. Když třeba nějakou soutěž nestihnou, všichni už mají hotovo, budu moc rád, když ji také budu moci dokončit.
- o Potřebuji občas vyčistit brýle. Sám si o to ale neřeknu.
- o Potřebuji vědět, za kým mohu přijít, když si s něčím nebudu vědět rady.
- o Někdy se stane, že něčemu nerozumím a nezeptám se. Ověřuj si to prosím tím, že se mě zeptáš, nebo mi to ukážeš (co mám dělat).
- o Věcem více rozumím, když mi je ukážeš, než když mi je pouze řekneš.

ОЦЕНКА НА РАБОТАТА В ЦИТАТИ

Приемната майка: „Ако не бях видяла с очите си, не бих повярвала, че Марк може да е съсредоточен в продължение на толкова време. Много му хареса, обича да е в центъра на вниманието и му хареса това, че всички бяха там, за да му помагат във всеки един момент. Не се налагаше да дели близък човек с други“.

Приемната сестра: „Когато видях Марк да размахва вълшебната пръчица, наистина ме обзе чувството, че всичко е възможно... Не ми идваха на ум причини, поради които нещата не могат да се случат, а начини нещата да станат добре“.

ОЦЕНКА НА РАБОТАТА С МАРК

Какво сработи:

- Намирането на начин за предаване на информация до Марк така, че той да може да разбере.

- Прехвърлянето на тези методи на общуване към хора, които са му близки (неговата майка, сестра, ключов социален работник) и хора, от които Марк зависи (те работят с информацията занапред).

- Оставянето на Марк да реши как да прекарва свободното си време в четвъртък и предприемането на действия съобразно неговото решение.

Какво не сработи:

- Включването на всички хора, които подкрепят Марк (персонала в институцията, учителя в училище и помощника на учителя) в системата за прехвърляне на разбираема информация към Марк. Често те взимат решения вместо него.

III. Групова история

Една от темите по този проект беше участието на деца при вземането на решения на ниво публична администрация. По данни от международни проучвания, правото на участие във вземането на решения е едно от най-често отказваните права на деца с интелектуални затруднения. Поради тази причина се обърнахме към местните власти в 14-ти район на Прага и започнахме да работим с тях за включването на деца с интелектуални затруднения в общинската политика, например Ученическият съвет и Детският форум.

Първо, започнахме да посещаваме заседанията на Ученическият съвет, които се провеждат редовно всеки първи вторник от месеца. Съветът обсъжда различни въпроси, касаещи децата и подготвя интересни мероприятия, на които се канят децата и на които те системно събират мнения на участниците. Представителите на Съвета придобиват определени умения, „играйки“ на общинска политика. Тази игра се организира от местните власти в началото на всеки мандат. За Ученическият съвет мандатът е една учебна година. Едно от заседанията на Ученическият съвет беше по темата за живота на едно дете с интелектуални затруднения.

Първо, всеки член на Съвета изрази своите разсъждения относно собствените си интереси,

предпочитания и неща, които не харесва, като всички наблюдения се записаха на хартия. Второ, започнахме да представяме деца с интелектуални затруднения в групата, с използването на профили в една страница, които ясно посочват какво обича детето и от какъв вид подкрепа се нуждае. Учениците стигнаха до заключението, че фактически няма разлика и не могат да разберат защо хората вдигат толкова шум относно включването. Учениците гласуваха, за да приемат няколко стъпки с консенсус и единодушно решиха да включат още две деца в Съвета. Заедно решихме първото съвместно събитие да е Детският форум. В светлината на приемането на новите членове на местното правителство, заедно с Ученическият съвет (20 деца на възраст от 12 до 17 години) изготвихме текстове, които лесно могат да бъдат разбрани от всеки. Една от темите за Детския форум беше свободното време и спортът. Нужно беше да се съберат мненията на участниците относно възможностите за развлечения в свободното време и практикуването на спортове – дали местните власти осигуряват пространство и база, в които младите хора могат да се занимават с дейности, които наистина харесват.

„Да си различен не означава да не си добър приятел... Нормално е да си различен и всеки, който не счита това

КАКВО СЕ ПОЛУЧИ ДОБРЕ?

Среща с кмета, който ясно изрази подкрепа за идеята

Среща с трима души, подкрепящи тези детски дейности в 14-ти район на Прага. Един човек беше много положително настроен спрямо нашето предложение („това е нещо естествено“), други двама също изразиха одобрение, казвайки „нека опитаме“.

Среща с Ученическия съвет с ясен резултат – не можем да разберем защо тези деца не са се присъединили към нас много по-рано.

Изготвяне на материали, съвместно със съветници, във вид, лесно разбираем от всекиго.

Намиране на две семейства, подкрепящи своите деца да станат членове на Ученическия съвет.

Организиране на участието на Петр и Даша за следващия мандат.

КАКВО НЕ БЕШЕ УСПЕШНО?

Откриването на семейство, което би подкрепило своето дете да участва в детския форум.

В случая с Петр и Даша се договорихме с един от организаторите, определен от екипа за лице за контакт с нас в Ученическия съвет, да се заснеме документален филм, който да може да бъде използван в следствие от други съвети. В съответния ден обаче се оказа, че останалите членове на екипа са в пълно неведение относно заснемането, което осуети планираните дейности.

за нормално, не е нормален.” (Член на Ученическия съвет).

Обърнахме се към девет семейства в 14-ти район на Прага с помощта на съответните социални служби на неговата територия. Предложихме тяхното дете с интелектуални затруднения да участва в Детския форум. Всички те обаче неочаквано ни отговориха отрицателно: не искаха да изпратят своето дете на събитие, организирано за всички деца (деца с и без увреждания). Те не искаха да излагат своето дете на присмех. Така се натъкнахме на парадокс. Самите деца бяха готови да приемат хора с интелектуални затруднения. Барьерите съществуват основно в главите ни, т.е. в главите на възрастните. Мероприятието се проведе и въпреки че имаше подготовка за участие на млади хора с интелектуални затруднения, такива не дойдоха изобщо. Това беше трета година, в която се провеждаше съвместно събиране на близо сто ученици и студенти за обсъждане на

проблемите на района в различни сфери на живота (култура, спорт и свободно време, озеленяване, зони за обществено ползване, образователна и транспортна система, престъпност и сигурност).

Мероприятието беше пример за добра практика за ангажиране на деца и младежи в общинската политика. Това беше възможност децата да окажат влияние върху бъдещото развитие и качеството на живот на своя район.

„Вероятно някои от вас не знаят, че 14-ти район на Прага организира събития, на които поне някои възрастни се правят, че се интересуват какво мислят младежите на нашата възраст. Предполагам, че сега обидих повечето от връстниците си, но сериозно – ние сме деца на Майката Земя и на нашите родители“.

(Якуб Резутик, 16 г., член на Ученическия съвет на 14-район на Прага).

Ние също така действахме самостоятелно и през май открихме две семейства, подкрепящи своите деца в решението да участват в заседанията на Ученическия съвет. Заседанието се проведе през юни 2014 г. Предвид факта, че това беше последното заседание преди лятната ваканция, темата му беше да се направи равностметка на изминалата година и да се подготви събитие, представено от заместник-кмета на 14-ти район на Прага. Тя предложи на децата да присъстват на заседание на членовете на парламента, организирано от нея. Осем деца изявиха желание да присъстват, в това число Петр, който участваше за първи път. И двамата младежи, Петр, на 15 г., и Даша, на 16 г., много харесаха заседанието и заключиха, че ще се включат в Ученическия съвет през септември.

След заседанието разговаряхме с майката на Даша, дошла да я прибере у

дома. Тя ни каза, че не е вярвала в това (и че тя е била сред майките, на които социалната служба, посещавана от дъщеря ѝ, е предложила същото), но Даша настоявала и в крайна сметка майката я подкрепила. Когато я попитахме защо не е подкрепила Даша, когато за първи път гласът ѝ е бил чул, тя отговори, че по-рано е имала лош опит. Няколко пъти посещавала Центъра за деца и младежи, който помага при организирането на Ученическия съвет, за да може дъщеря ѝ да се включи в курса по флейта. Било ѝ е отказано с обяснението, че Центърът не е в състояние да предлага услуги за деца с интелектуални затруднения, защото персоналът не е надлежно подготвен. Поради това тя записала Даша в специализирана институция, посещавана единствено от деца с интелектуални затруднения. Ключова промяна в мисленето на целия център за деца и младежи е това, че гласът на деца е уважен от персонала. Гласът ясно казва: „Ние не разбираме защо тези деца трябва да са на място, различно от мястото, в което сме ние. Ние искаме те да са тук“.

IV. Ресурси

Тази част от публикацията включва обобщено представяне на инструментите за включване на деца в процеса на вземане на решения. Даваме кратко описание на всяко средство и посочваме връзки в интернет за достъп до други източници.

Ние базирахме своята работа върху метода „Планиране с акцент върху личността“. Техники и инструменти от тази концептуална система създават – при правилно прилагане – пространство за определяне и зачитане на мнението на човек, получаващ помощ и подкрепа. В същото време здравето, безопасността и приемането на човека от страна на неговата общност са взети предвид. Конкретни случаи на прилагане на инструментите, посочени по-долу, фигурират в предходни глави.

Планиране с акцент върху личността (Person Centred Planning – PCP, бел. прев.), или ПАЛ, е конкретен подход за планиране на подкрепа и помощ, от които се нуждае лице с увреждания или лице в друг вид неравностойно положение, в ежедневието или в случай на необходимост от предприемане на стъпки, които да доведат до мащабни промени в живота му. При този подход

се взима предвид онова, което е важно според хората, като така се разширяват възможностите за тяхното самоопределение. Методът не се свежда само до предоставянето на услуги от професионални служби, а включва и уменията и заложите на съответния човек, неговото семейство и приятели, материалните възможности на местната общност, публичните услуги за всеобщо ползване.

Използвахме следните инструменти в проекта „Чуйте нашите гласове!“, за да укрепим гласа на децата с интелектуални затруднения.

Профил в една страница

Профилът в една страница е кратко представяне на основните констатации за човека. Следва да се разработи с определена цел, за да не е просто формалност. Този профил обикновено се изготвя като резултат от първата среща с детето, за да се обобщят ключовите наблюдения, които са важни с оглед бъдеща грижа и подкрепа. Друга причина за изготвянето на профил в една страница може да е постъпването на дете в училище, смяната на доставчика на услуги или търсенето на приемно семейство.

Обикновено профилът се състои от три части:

- 1) Какво харесват или от какво се възхищават у детето хората, които го познават и обичат?
- 2) Какво е важно според детето – какво обича да прави, къде и с кого обича да ходи?
- 3) Как можем да предоставим най-добрата подкрепа на детето?

Също така профилът съдържа снимка и евентуално предмети, които носят някаква информация относно личността на детето.

В профила в една страница трябва да се съдържат колкото може повече подробности за максимална практическа полза (напр. тя обича понички и меденки вместо тя обича сладко; той държи раницата му да е закопчана идеално, коланът му да е стегнат, мрази да се местят предмети от масата му вместо той обича реда по своему). Разделът за подкрепата трябва да съдържа описание на подкрепа/помощ, не списък на ограниченията (напр. той има нужда от

съвет относно това къде да записва срещите в дневника си и да му се напомня всяка сутрин какво следва да прави вместо той има проблеми с времето).

Ако искаме да привлечем един млад човек да участва във вземането на решения, трябва да знаем какво е важно според него. Често децата имат нужда от помощ, за да изразят своите идеи и за да бъдат разбрани. Профилът в една страница е удачно средство, което помага да разберем предпочитанията на един млад човек и начините, по които да сме му полезни.

За да се изготви профил в една страница, е добре да се използват данните, събрани с инструменти като „Заложби и силни страни“, „Карта на взаимоотношенията“, „Важно според“, „Напасване с персонала“ и пр. За повече информация относно профила в една страница вж.:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/38428/onepageprofilesinschools.pdf>

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/38450/oppinschlguide.pdf>

<http://onepageprofiles.wordpress.com/>

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=15&ved=0CJYBEBYwDg&url=http%3A%2F%2Flibrary.teachingtimes.com%2Farticles%2Fwhyeverychildneedsaonepageprofile&ei=gUGGU6b9K_u_T7Aa88IH4Cg&usq=AFOjCNEG9Ew4JDuYFiM7pEchO_RggIFfPA&sig2=NFhMOjHCXuq85gLLtSkyA&bvm=bv.67720277,d.ZGU

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/one-page-profiles.aspx>

Заложби и силни страни

Определянето на силните страни на един човек – заложби и таланти – има поне три цели при ПАЛ. Първо, така се компенсират множеството отрицателни описания – медицински, психологически, психиатрични и други диагнози, които често се използват при хора с увреждания; те често водят до налагане на стигма и са пречка за положително възприемане на даден човек. Второ, заложбите и талантите могат да се използват практически за изграждане на социални връзки и отношения, помагат на човек да намери своето място на работа или в училище и да се включи в живота на обществото. И последно:

Откриването на онова, в което един млад човек е добър, увеличава вероятността ние да му помогнем да планира дейности, които го интересуват и които харесва. Особено е важно за млади хора с тежки увреждания, които не са в състояние да изразят вербално своите предпочитания. Това почива върху допускането, че обикновено човек желае да върши неща, в които вече е добър.

За да улесним мисленето за заложбите и талантите, можем да използваме проста илюстрация, която ни напомня, че заложбите и талантите не са само в нечия глава, а могат да се открият в ръцете, сърцата, корените (семейна история, вяра и др.).

За да получим представа за нечий силни страни, ние задаваме въпроси на персонала, членовете на семейството и роднини, приятели, хора, с които даденият човек съжителства и пр. Можем също да организираме практическо мероприятие за „изкуство“, при което рисуваме силуета на съответния човек върху голям лист хартия и след това добавяме неговите таланти.

За повече информация вж.:

http://www.nes.scot.nhs.uk/media/435128/13875-nes-mental_health-module4.pdf (page. 100)

Карта/кръг на взаимоотношенията

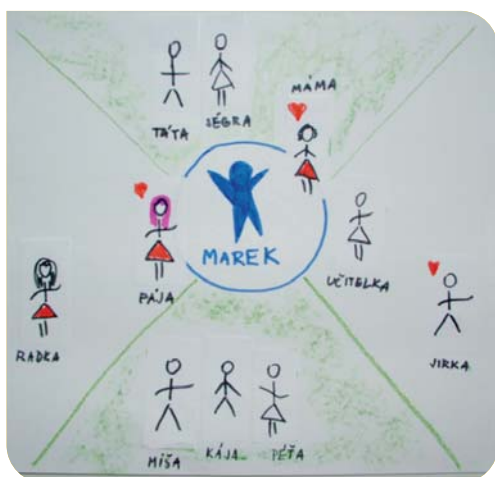
Картата на взаимоотношенията показва графично с кого е в контакт младият човек и колко близки са тези отношения. Колкото по-малко е разстоянието между хората на листа, толкова по-близки са отношенията. Схемата помага да се види кой е важен за детето сред семейството, съучениците, приятелите и персонала, в това число учителите и други

специалисти, работещи срещу заплащане.

Картата може да се раздели на четири сектора, като всеки от тях представлява връзките с различни групи от хора: семейство, приятели, специалисти, съученици и хора, с които детето съжителства. Графичното описание на отношенията също ясно показва кой липсва в живота на детето, кои връзки трябва да се укрепят, кой не е използван при предоставянето на подкрепа (а следва да бъде) и кой трябва да бъде поканен да се включи в срещата за планиране.

При разработването на карта, младият човек трябва да получи възможност да изкаже своята идея относно отношенията. Детето може самостоятелно да нарисова схемата; може да поставя снимки на хора около своя портрет и пр. В случаи, в които детето не може да бъде включено пряко, трябва да четем и тълкуваме неговото поведение, за да черпим информация или да използваме алтернативни методи.

Схематичното представяне на взаимоотношенията може да ни даде сведения за много неща: с кого младият човек иска да прекарва най-много време, от чие присъствие не се интересува, кой отсъства в неговите връзки и пр. Зачитането на тези констатации укрепва участието на детето при вземането на решения.

Карта на взаимоотношенията на Марк.

За повече информация вж.:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/>

relationship-circle.aspx

<http://trainingpack.personcentredplanning.eu/attachments/article/90/pct%20relationship%20circle.pdf>

<http://www.gadoe.org/Curriculum-Instruction-and-Assessment/Special-Education-Services/Documents/Quad.RelationshipMap.pdf>

https://www.realopportunities.org.uk/media/64285/relationship_circles.pdf

4+1 въпроса

Това просто средство дава всекиму организиран начин да събира колективно знание и уроци и да ги представя на всеки друг. При него се задават следните въпроси: Какво сте опитали? Какво сте научили? От какво сте доволни? Какво ви притеснява? Отговорите на първите четири въпроса ни водят до допълнителния въпрос („плюс 1“): На основата на онова, което знаем, каква трябва да е следващата стъпка?

Можем да използваме средството „4+1 въпроса“ по време на срещи като основна изходна платформа за решения относно следващи стъпки. Можем да закачим големи листове хартия на стената, всеки с различен въпрос, докато фасилитаторът призовава хората (в това число детето) да пишат на тях. Едно дете може да има нужда от помощ от страна на някого друго, за да участва активно.

Подходът „4+1 въпроса“ може да ни помогне по-добре да се вслушаме в детето, ако го включим в процеса лично или ако нарочният представител (в случай че детето не може пряко да общува) изразява виждането на детето благодарение на предходна работа с други инструменти, като например Графика на общуването, Определяне на важните неща според и за, и пр.

За повече информация вж.:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/4-plus-1-questions.aspx>

Определяне на важните неща „според“ и „за“

Необходимо е да се постигне баланс между онова, което е важно според един млад човек (онова, което той

Какво сте опитали?

От какво сте доволни?

Какво сте научили?

Какво ви притеснява?

На основата на онова, което знаем, каква трябва да е следващата стъпка?

харесва и не харесва) и онова, което е важно за него. Важно е грижата, предоставяна на един млад човек, да му помогне да се занимава с любими неща с любими хора на любими места. В същото време трябва да се гарантира здравето и безопасността на младия човек; трябва да се гарантира неговото положително умствено и физическо развитие, както и възможността да бъде отгледан в семейство. В този случай не става дума да се решава на принципа на изключване „или-или“.

При деца, чиито способности да формулират и да изразяват своите идеи са намалени поради някакво интелектуално затруднение, трябва да се обръща внимание на отразяването и записването на онова, което е важно според тях и да се разграничават тези въпроси от онова, което е важно за тях. Така можем да дадем възможност на деца с увреждания да участват във вземането на решения. Диаграма на принципа на везната, наречена „Важно според и Важно за“, може да е много полезна.

При планирането на подкрепа предмет на нашето внимание са елементите в дясната част („важно за“), но също така следва да отчитаме и изброеното в лявата част („важно според“). Отчитането на любимите занимания, играчки и пр. може да има съществено въздействие върху мотивацията на детето да участва в дейности, които не са му сред любимите, но пък които са важни за неговото развитие.

Описанията в дясната част са предназначени да посочват неща, които да се избягват при отглеждането на дете и които да се осигуряват (това не може просто да е списък с медицински или психологически диагнози). Лявата част включва единствено мнението на детето („важно според“). Онагледяването (рисушки, картини, снимки и пр.) или техники на принципа на игри или стимулиране на въображението – например използването на вълшебната пръчица или мече-играчка, на която детето

може да сподели тайна – ни помагат да събираме информация от детето (както и от възрастните).

Наблюденията и допитването до хора, които познават добре детето в различни ситуации, може да се използват, за да се определи кое е важно според децата, които не използват думи, не разбират реч и за които няма функционираща двупосочна система за общуване.

И двете страни на диаграмата са разработени в зависимост от предоставянето на възможности на детето да изследва света и в зависимост от начина, по който хората около детето го опознават. Ако знаем много малко относно онова, което детето харесва в началото, това трябва да е сигнал за нас да предприемем дейности, които ще предоставят нови възможности.

Например деветгодишният Матиаш беше закаран до мястото за консултация по алтернативно общуване с автомобил, при което се установи, че той обожаваше да се вози в кола и харесва градското улично движение (както е типично за всяко друго обикновено момче).

За повече информация вж.:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/sorting-important-tofor.aspx>

<http://trainingpack.personcentredplanning.eu/index.php/en/person-centred-thinking-tools/important-to-for>

PATH

PATN означава „Планиране на алтернативи за бъдещето с надежда“ (Planning Alternative Tomorrows with Hope – PATN, като абревиатурата на английски означава на български „пътека“ – бел. прев.) PATN се състои от 7 стъпки, визуализирани в специфичен формат с цел подпомагане на процеса на планиране.

Основата на PATN е матрица, отразяваща процеса на обсъждане между хора,

ВАЖНИ РЕШЕНИЯ В МОЯ ЖИВОТ

Описание на решението.

КАК ТРЯБВА ДА УЧАСТВАМ

Описание на прякото участие и необходимата подкрепа.

КОЙ ВЗИМА КРАЙНОТО РЕШЕНИЕ

Име на човека, взимащ крайното решение.

които се предполага да помогнат на човек – обект на вниманието, при планирането на практическо пътуване, водещо към бъдеще, което е смислено и логично за него. Целта на PATH е да идентифицира ясни стъпки, които водят към желана промяна към по-добро. PATH започва с мечтите на човека – обект на вниманието и продължава с първите стъпки, които според групата трябва да бъдат предприети за постигане на позитивни промени.

7 стъпки на PATH:

1. Мечти
2. Цели
3. Сега
4. Хора, които да участват
5. Начини за изграждане на сила
6. Първи стъпки
7. Следващи действия

PATH е чудесен инструмент за поставяне на мечти, положителни и възможни цели на дете или младеж. Резултатът от процеса е изобразен план за действие с времеви рамки за постигане на целите.

В идеалния случай обсъждането се води от фасилитатор, който води групата и от човек, който записва обсъжданията в съответния формат.

За повече информация вж.:

<http://www.inclusion.com/artcommonsense tools.html>

<http://www.inclusion.com/path.html>

Споразумение за вземане на решения

Този инструмент също пряко помага на децата за разширяване на избора пред тях и на контрола над техния живот. Това е проста таблица, състояща се от три колони.

Такъв структуриран метод на мислене осигурява на подкрепящия екип по-ясно виждане за най-добрите подходи и за това кой трябва да участва в съответните решения. В същото време служи за средство за записване на договорените процедури и за свеждането им до знанието на другите.

Споразумението увеличава участието на детето в процеса на вземане на решения поради повишеното внимание, което подкрепящият екип отделя на гласа на детето.

За повече информация вж.:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/75056/decisionmakingwithexamples.pdf>

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/decision-making-agreement.aspx>

Схеми на общуването

Схемите на общуването са ефективен начин за улавяне и записване на онова, което хората ни казват чрез своето поведение, както и средство за информиране на другите какво да се прави, ако човекът общува с тях, проявявайки специфично поведение. Инструментът е особено полезен за нас, когато хората не общуват с думи или чрез друга формализирана система за общуване (като жестомимичен език, изображения и пр.) или когато поведението са по-ясен метод за общуване от думите.

Общуването е двустранен процес; поради това са ни необходими два типа схеми: 1) Как разбираме онова, което човекът ни казва и 2) Как ще общуваме с човека, така щото да разбере какво искаме той да направи.

1. Схема относно начина, по който човекът общува

And we should	We think it means	is doing	What is happening

Схемата относно начина, по който човекът общува, може да има две форми за две различни ситуации. Първо, когато не знаем какво означава определен тип поведение, можем да се опитаме да открием значението при конкретни обстоятелства. Вторият подход е предназначен за ситуация, при която значението се знае и е нужно то да бъде уловено и записано като информация за всички подкрепящи хора (служи за речник).

2. Как казваме на човека какво бихме желали той да направи

Тази схема помага на всички подкрепящи хора да знаят какво да кажат и да сторят, за да ги разбере човекът.

We say this	We do this	We want to tell

Схемите за комуникация дават на деца, които общуват предимно с определени типове поведения, възможността да се изразяват и да бъдат разбрани. Това е ключово за тях като залог да разполагат с адекватен избор и контрол над своя живот.

За повече информация вж.:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/reading-room/how/person-centred-thinking/person-centred-thinking-tools/communication-chart.aspx>

http://learningcommunity.us/documents/Chapter4_PersonCentredThinkingTool_4_Communication.pdf

Общуване с предмети

Това са малки предмети или части от предмети, обозначаващи неща, дейности или хора. Предметите могат да бъдат използвани, за да добият хората представа за онова, което предстои да се случи, напр. малка обувка може да означава излизане навън, лъжица може да символизира храна и пр.

Този тип инструмент се използва за усилване на разбирането и изразяването особено за деца с тежки интелектуални затруднения. Някои деца разбират по-лесно нагледни пособия и предмети, отколкото реч.

Подборът на предмети трябва да отговаря на конкретен човек, както и на средата, в която се използва. Няма изчерпателни списъци за тези предмети. Подбират се в съответствие с нуждите и способностите на човека.

За повече информация вж.:

<http://www.icommunicatetherapy.com/child-speech-language/children-special-needs-learning-difficulties/using-visuals-aids-objects-reference-enhance-communication/>

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Какво опитахме?

- Използването на различни инструменти по метода ПАЛ.
- Свързване на работата на отдела за закрила на детето, институцията, училището, извънучилищните дейности и приемащото семейство.
- Взаимно обвързване на средствата за общуване и средствата за планиране за съответния човек.
- на деца с интелектуални затруднения в Ученическия съвет.

Какво ни изпълва с удовлетворение във връзка със свършената работа?

- Хората, които лично се интересуваха от децата и използваха резултатите от планирането..
- И в двата случая успяхме да свържем професионалисти и непрофесионалисти и да ги привлечем в дух на сътрудничество.
- Успяхме да направим така, че гласът на децата да бъде чул от онези, които взимат решения и вижданията на децата бяха отчетени.
- Успяхме да открием система за хора, подкрепящи децата, която им помага да участват в ежедневно вземане на решения.
- Разработихме функционираща система за общуване, използвана за подпомагане на участието на деца във вземането на решения.
- Успяхме да упражним включване на деца в общността.
- Деца без увреждания показаха силен интерес към включването на деца с увреждания в Ученическия съвет.
- Местните власти имаха готовност и желание да помагат.

Какво ни тревожи?

- Несигурността в отделите за закрила на детето по отношение на биологичното семейство на едно от децата, което следва да се вземе предвид.
- Ясно е, че съществуващата система позволява на отделите за закрила на детето да използват различни подходи; ако обаче не е налице воля за подкрепа на нов подход, това е сериозна пречка.
- Има определен процент деца с интелектуални затруднения, за които разполагаме с много малко информация; до някои от тях изобщо не можем да стигнем, защото отделът за закрила на детето не желае да се заеме с въпроса или не определя детето да е в риск.
- Отрицателната нагласа на родителите на деца с увреждане по отношение на възможността тяхното дете да се включи в Ученическия съвет.

Какво научихме?

- Струва си да не се ограничава подходът само до помощните методи за общуване, предлагани на пазара, а и да се разчита на творческия импулс и активността.
- Полезно е да се подписват договори със страни (напр. доставчици на услуги) за прилагането на подход, гарантиращ детето да бъде приемано на сериозно.
- Всичко изисква време, защото на всички нива съществува риск нещата да спрат да се движат напред.

Кои са следващите стъпки?

- Намиране на начини за интегриране на този подход в дейността на отделите за закрила на детето и институциите.
- Демонстриране, че децата с интелектуални затруднения имат своите собствени мнения и те трябва да се отчитат при вземането на решения.
- Търсене на начин, по който деца с интелектуални затруднения да дават своя принос в работата на Ученическия съвет.

„ИНКЛУЖЪН ЮРЪП“

„Инклужън Юрп“ е европейска мрежа от сдружения, представляващи лица с интелектуални затруднения и техните семейства в 36 европейски държави. От 1988 г. насам „Инклужън Юрп“ се бори за равни права и пълноценно включване на хората с интелектуални затруднения и техните семейства във всички аспекти на живота. www.inclusion-europe.org.

„ЮРОЧАЙЛД“

„Юрочайлд“ е мрежа от организации и лица, работещи в цяла Европа, за подобряване на качеството на живот на децата и младежите. Дейността на „Юрочайлд“ почива върху принципите, залегнали в Конвенция на ООН за правата на детето. www.eurochild.org.

ФОНДАЦИЯ „СИЙДЪР“, БЪЛГАРИЯ

Фондация „Сийдър“ е българска организация с нестопанска цел, регистрирана през 2005 г., чийто предмет на дейност е деинституционализацията: процесът на закриване на големи специализирани институции за деца и възрастни с физически и интелектуални затруднения и заменянето им с услуги от семеен тип, базирани в общността. <http://www.cedarfoundation.org/en/>.

„КУИП – СДРУЖЕНИЕ ЗА ПРОМЯНА“, ЧЕХИЯ

Гражданското сдружение КУИП е учредено през 2003 г. за подкрепа на развитието на качество и добри практики в социалните услуги, за насърчаване на образованието в тази област и за насърчаване на осведомеността и правата на ползвателите на социални услуги, особено на лица с интелектуални затруднения и специални потребности. <http://www.kvalitavpraxi.cz/en/>.

ФОНДАЦИЯ „СИНДРОМ НА ДАУН, МАДРИД“, ИСПАНИЯ

Мадридската фондация „Синдром на Даун“ е организация с нестопанска цел, чиято мисия е постигането на индивидуална независимост на лица със синдром на Даун или с други интелектуални затруднения и на тяхното пълноценно социално включване. www.downmadrid.org.

В сътрудничество с „Лумос“: www.wearelumos.org.
Лумос работи в подкрепа на 8 милиона деца в институции по целия свят, за да възвърне правото им на живот в семейство и да спре институционализацията на деца.

С финансовата подкрепа на програмата на Европейската комисия „Основни права и гражданство“.